

VIOLENȚA ÎN FAMILIE

MOLDOVA

Decembrie 2000

**Minnesota Advocates for Human Rights
310 Forth Avenue South, Suite 1000
Minneapolis, MN 55415-1012
tel: 612-341-3302, fax.: 612-341-2971
e-mail: hrights@mnadvocates.org
www.mnadvocates.org**

Drept de autor © 2000 Avocații din Minnesota

Tipărit în Statele Unite ale Americii

Toate drepturile sunt rezervate

ISBN : 0-292293-46-0

Fondată în 1983, organizația “Avocații din Minnesota” reprezintă o organizație nonguvernamentală extrem de extinsă din partea centrală a regiunii apusene a SUA care întreprinde activități internaționale în sfera drepturilor omului. Organizația are aproximativ 4000 de membri, inclusiv mai mult de 800 de activiști voluntari care oferă zilnic servicii în sumă de aproximativ 1,4 milioane de dolari SUA. Organizația “Avocații din Minnesota” deține și un statut special de consultant în cadrul ONU.

Organizația “Avocații din Minnesota” se bucură de recunoașterea internațională pentru spectrul amplu de programe inovaționale care contribuie la protecția drepturilor omului și previne încălcarea acestor drepturi. “Avocații din Minnesota” asigură acumularea de informație pentru cercetări, reprezentanța juridică nemijlocită, acordă servicii de instruire și desfășoară treninguri.

Avocații din Minnesota

Comitetul executiv

James Dorsey, președinte

Joel Mugge, vicepreședinte

Administrația

Lynn M. Thomas, director executiv

H. Anne Nicholson, director administrativ

Kendra Allen Popov, asistent administrativ

Programa de protecție a drepturilor copiilor

Kathleen Murphy, director

Valerie Tremelat, colaborator al programei

Parteneri ai programei de educație privind drepturile omului

Deanna Gallagher, director

Programa de protecție a refugiaților și emigranților

Proiectul *Adăpostul*

Jennifer Presthold, director

Michele McKenzie, jurist

Amy Schroeder-Ireland, jurist

Peder Nestingen, asistent de programă

Proiectul BIAS

Therese Gales, director pentru educație

Programa de protecție a drepturilor femeii

Robin Phillips, director

Malinda Schmiechen, colaborator al programei

Elisabeth Duban, jurist

Julie Trupke, asistent de programă

Organizația “Avocații din Minnesota” anterior se numea Comitetul Internațional al Juriștilor din Minnesota pentru Drepturile Omului.

CUPRINS

I. Introducere	5
<i>A. Expunere succintă a rezultatelor investigației</i>	<i>6</i>
<i>B. Recomandări</i>	<i>8</i>
II. Violența în familia din Moldova	10
Introducere	10
Premise istorice	11
<i>C. Moldova în perioada comunismului</i>	<i>12</i>
<i>D. Trecerea de la comunism</i>	<i>13</i>
1. Aspecte economice	13
2. Statutul femeilor	13
3. Deșteptarea conștiinței naționale	15
<i>E. Mărturii de violență în familie</i>	<i>15</i>
<i>F. Responsabilitatea poliției față de violența în familie</i>	<i>21</i>
<i>G. Violența în familie. Cauze și factori agravanți</i>	<i>22</i>
<i>H. Responsabilitatea comunității față de violența în familie</i>	<i>25</i>
1. Privire generală	25
2. Acțiunile ONG	26
III. Legislația Moldovei și aplicarea ei	28
<i>A. Constituția Moldovei</i>	<i>28</i>
<i>B. Codurile penal și de procedură penală și Codul contravențiilor administrative</i>	<i>29</i>
1. Dreptul	29
2. Desfășurarea proceselor referitor la actele de violență în familie	32
3. Expertiza medico-legală	33
4. Dificultăți de aplicare a legislației în Moldova	33
5. Sugestii privind introducerea de amendamente în Codul Penal	34
<i>C. Codul căsătoriei și familiei</i>	<i>35</i>
1. Procedura privind divorțul	36
2. Obstacole în calea divorțului	36
IV. Responsabilitatea Moldovei în raport cu obligațiile internaționale	38
<i>A. Obligațiile Moldovei față de ONU</i>	<i>39</i>
<i>B. Angajamentele Moldovei în cadrul Consiliului Europei</i>	<i>41</i>
V. Concluzii	43

GRATITUDINI

Raportul a fost întocmit de către Robin Phillips, Diane Knust și Malinda Schmiechen. Organizația **Avocații din Minnesota** apreciază cu brio *Investigația* efectuată în Republica Moldova de către Suzanna Banwell, Erin Barclay, Diane Knust și Robin Phillips și aduce mulțumiri redactorilor David Weissbrodt, Lynn Thomas, Johanna Bond, Jerry Meites, Kathleen Murphy, H. Anne Nicholson.

Considerațiunile alese exprimă dlor Malinda Schmiechen, Bogdan Ciubotaru, Clare Palfreyman și Jean Farmarkes pentru munca de cercetare, redactare și de traducere. Organizația Avocații din Minnesota ține în mod special să exprime recunoștință și mulțumire femeilor din Republica Moldova și anume reprezentanților organizației Inițiativa civică, precum și dlor Irina Martîniuc și Svetlana Bezvoleva.

Investigația a fost efectuată în colaborare cu organizația Winrock International și constituie prima etapă a proiectului de proporții cu genericul “DOS-INL împotriva violenței în familie și a traficului de femei și copii”.

DEDICAȚIE

Prezenta *Investigație* este dedicată tuturor femeilor din Moldova.

Proiectul este finanțat parțial pe contul grantului nr.S-OPRAQ-99-H-N005.

Opiniile, informația și concluziile ori recomandările expuse în *Investigație* aparțin autorilor și nu reflectă în mod obligatoriu poziția Departamentului de Stat al SUA.

VIOLENȚA ÎN CADRUL FAMILIEI DIN MOLDOVA

Eu am conviețuit cu soțul meu mai mult de 25 de ani. Noi avem împreună trei copii. Soțul meu a abuzat fizic de mine mulți ani. Eu studiam la universitate, iar când eram în anul al IV-lea mi-a distrus toate cărțile și conspectele și din cauza asta n-am putut să-mi finalizez studiile. Într-o zi am încercat să-l părăsesc. Eu am plecat împreună cu copiii pentru 6 luni de zile. El m-a convins să mă întorc, dar a continuat să mă insulte îndată după întoarcere. El mă violenta și mă silea să consum alcool. Acum doi ani, în noiembrie, soțul m-a atacat, m-a strâns cu putere la perete și m-a amenințat cu toporul. Eu am reușit să-l îmbrâncesc, să-l îndepărtez de mine – doar unul Dumnezeu știe de unde am avut atîta putere. Însă el m-a atacat din nou. El repeta întruna: “Azi am să te omor.” El m-a împins către ușă. Eu eram speriată. Am înhățat un capăt de metal și l-am lovit în cap. El continua să vină spre mine și eu l-am lovit din nou. Soțul meu a murit din cauza rănilor. Eu n-am putut să dovedesc că mă bătea fără încetare. Nu dispuneam de nici un fel de documente de judecată, care să dovedească leziunile mele corporale provocate timp de mai mulți ani. Nu aveam cunoștințe de nici un fel de legi. Toporul nu era în mâinile lui în momentul când l-am lovit cu acel metal. Eu nu merit 6 ani de privațiune de libertate pentru moartea lui.¹

I. INTRODUCERE

Probabil, violența împotriva femeilor reprezintă infracțiunea cea mai răspîndită din lume în ce privește nerespectarea drepturilor omului. Violența în familie s-a dovedit a fi o problemă gravă în fiecare din țările în care această problemă a fost studiată. Investigațiile confirmă faptul că femeile de toate vîrstele, reprezentînd diverse pături social-economice și niveluri de instruire, sunt supuse violenței în familie².

Violența împotriva femeilor privitor la relațiile intime a fost recent recunoscută drept o infracțiune gravă a drepturilor omului.³ Responsabilitatea guvernului pentru protecția tuturor cetățenilor din țara respectivă în ce privește violarea drepturilor omului include și asigurarea drepturilor femeii de a beneficia de drepturile fundamentale ale sale, cum sunt dreptul la securitatea persoanei și a integrității fizice în cadrul familiei. În cazul când aceste drepturi sunt încălcate, guvernul are dreptul să reacționeze în mod adecvat la infracțiunile date.

¹ Interviu, 18 mai 2000 (penitenciarul pentru femei). În general, pe parcursul întregului raport interviurile vor fi specificate doar prin datele cronologice de elaborare în scop de asigurare a anonimatului persoanelor intervievate.

² L. Heise, M. Ellsberg și M. Gottemoeller, *Dezrădăcinarea violenței asupra femeilor*. Rapoarte privind dezvoltarea populației, seria L, nr. II, Baltimor, facultatea de studiere a sănătății, populației și informației din cadrul Universității Djon Hopkins (decembrie 1999).

³ ONU, printre primele, a recunoscut oficial violența asupra femeilor drept o încălcare a drepturilor omului în Declarația de la Viena și în Programa de activități. U.N.DOC. A/CONF. 157/24 (1993). Declarația de la Viena propune Asambleei Generale a ONU să adopte o declarație prin care să condamne violența asupra femeii în orice formă ar fi. Același document. În decembrie 1993 AG a adoptat Declarația privind lichidarea violenței asupra femeilor. Rezoluția AG 48/104 (1993). Această declarație a definit violența asupra femeilor, incluzînd și “violența fizică, sexuală și psihologică în familie.”

De asemenea, violența în familie reprezintă o problemă gravă și în Moldova. Medicii, avocații, judecătorii, procurorii, ziaristii, apărătorii drepturilor femeii și alte persoane fizice au relatat cazuri de batjocură necruțătoare la adresa femeilor din partea partenerilor lor. Conform investigațiilor în sfera sănătății reproductive efectuate recent în Moldova (*Investigație în sfera sănătății reproductive*) de către Centrele de control și de prevenire a maladiilor ale Departamentului SUA, 22% dintre femeile – respondente au comunicat că de dînsese au abuzat partenerul lor ori fostul partener într-o perioadă a vieții.⁴ Cu toate că datele sunt înspăimîntătoare, evaluarea situației prezentată în *Investigație*, pare-se, este cu mult mai redusă decît nivelul de predominare adevărată a violenței fizice ori sexuale a femeilor din cauza nedorinței acestora din urmă de a informa despre violența săvîrșită asupra lor.

În lunile februarie și martie 2000, organizația “Avocații din Minnesota” a delegat două echipe în Moldova pentru a examina contramăsurile întreprinse de către guvern și de către organizațiile obștești în ce privește violența în familie.⁵ Delegațiile au vizitat orașele Chișinău, Orhei și Hîncești și au solicitat interviuri femeilor, judecătorilor, colaboratorilor poliției, medicilor, reprezentanților organizațiilor non-guvernamentale (ONG), ziariștilor și oamenilor de știință. La efectuarea investigației respective, delegațiile au utilizat, în special, definiția violenței în familie formulată în cadrul ONU:

Violența în familie poate fi definită drept utilizare a forței sau a amenințării cu forța de către soț ori de către prieten (eng. boyfriend) în scop de constrîngere și supunere a femeii propriei voințe. Violența se poate manifesta în formă de îmbrîncire, snopire în bătai, sufocare, pîlmuire, frigere și aplicare de lovituri.⁶

“Avocații din Minnesota” au acumulat informație și despre violența psihologică asupra femeilor în măsura în care a fost posibilă.

A. Expunere succintă a rezultatelor investigației

Cu toate că dovezile relativ la violența în familie sunt numeroase și impresionante, guvernul Moldovei a întreprins măsuri ne semnificative de soluționare a problemei. Poliția, de regulă, nu ia atitudine adecvată la apelurile femeilor-jertfe ale violenței în familie. Foarte multe femei au constatat că poliția ori că n-a reacționat nici într-un fel la apel, ori că a reacționat la apel, dar n-a asigurat protecția femeilor în raport cu opresorii lor în cazul cînd a sosit la locul cu pricina.

⁴ *Privire generală asupra sănătății reproductive, Moldova, 1997. Departamentul SUA cu probleme de sănătate și de servicii umane, Centrele de control și de prevenire a maladiilor, p.249 (1997) (în continuare - *Investigație în sfera sănătății reproductive*).*

⁵ Investigațiile s-au desfășurat pe parcursul a două vizite. Prima delegație a plecat spre Moldova în februarie 2000. În componența ei figurau Suzanna Banwel, Erin Barclay și Diane Knust. În delegația a doua, din mai 2000, figurau Robin Phillips și Diane Knust.

⁶ Decizia delegației de a defini violența în familie drept o violență asupra femeii reflectă ideea ce indică asupra faptului că anume femeile devin jertfe ale violenței în familie. Centrul ONU pentru dezvoltare socială și pentru probleme umane, *Strategii de combatere a violenței în familie*, Îndrumar de resurse, p.7, U:N:DOC: St/CSDHA/20 (1993).

În cazurile cînd poliția a examinat actul de violență și a stabilit pedeapsa împotriva opresorului în conformitate cu Codul contravențiilor administrative, mare parte dintre infractori au fost eliberați, întrucît poliția n-a putut să depună cazul în instanța judiciară în timpul stabilit de legislație.

În general, Codul penal nu conține un articol separat pentru delictul cum este violența în familie, și guvernul arareori urmărește pe calea justiției infracțiunea de violență în familie în corespundere cu standardele generale referitor la violență. Chiar dacă procesul ajunge să fie judecat, amenzile, de obicei, sunt ne semnificative. Chiar și în cazul cînd bărbații sunt sancționați pentru maltratarea propriilor soții și își ispășesc termenul de închisoare, ei, de regulă, foarte curînd își recapătă libertatea prin amnistie statală. Deși unii funcționari colaborează cu organizațiile nonguvernamentale (ONG), guvernul Moldovei, în linii generale, nu susține eforturile ONG întru ajutorul persoanelor lezate. Guvernul nu dispune de o statistică la zi privind violența sau alte delincvențe, care să permită stabilirea datelor relativ la violența asupra femeilor sau la violența în familie.

Moldova este membru al ONU și în această ipostază s-a angajat să respecte standardele internaționale recunoscute în domeniul drepturilor omului. Moldova este parte a Tratatului internațional privind drepturile civile și politice și a Convenției privind lichidarea tuturor formelor de discriminare față de femei ("Convenția femeilor"). Moldova, reacționînd neefectiv la răspîndirea violenței asupra femeii, nu-și onorează angajamentele în ce privește dreptul internațional în domeniul drepturilor omului:

1. Violența împotriva femeilor moldovence în propriile familii constituie o încălcare a dreptului lor fundamental la securitatea persoanei, care este garantată de Declarația Generală a Drepturilor Omului.⁷ De asemenea, aceasta constituie încălcarea dreptului de a nu fi supus torturilor și atitudinii necruțătoare, inumane și umilitoare, care este garantat de Tratatul internațional privind drepturile civile și politice⁸.

2. Dreptul la despăgubirea efectivă și corespunzătoare a fost timp îndelungat contestat în raport cu jertfele din Moldova care suportă violența în familie. Neasigurînd sistematic urmărirea judiciară cuvenită a infracțiunilor de violență în familie și aplicarea normativelor juridice în numele jertfelor violenței în familie, Moldova nu respectă dreptul de despăgubire care este garantat de Declarația Generală a Drepturilor Omului și de Tratatul internațional privind drepturile civile și politice.

⁷ G:A: Res 7A (III) Dec. 10, 1948, U.N. Doc. A/810 (1948).

⁸ G.A: Res. 2200 a (XXI), December 16, 1966, 21 U:N: GAOR Supp. Nr.16 at 52, U:N: Doc. A/6316 (1966), 999 U:N:T:S: 171, a intrat în vigoare la 23 martie 1976. Moldova a ratificat la 26 ianuarie 1993.

3. Guvernul Moldovei nu respectă prevederile “Convenției femeilor”⁹ (inclusiv ale Recomandărilor generale 12 și 19 ale Comitetului pentru lichidarea discriminării față de cu femei ¹⁰) și Declarația ONU privind lichidarea violenței asupra femeilor ¹¹, incluzând următoarele:

- a) Guvernul Moldovei nu și-a onorat angajamentul să apere femeile de violență.
- b) Guvernul Moldovei nu și-a onorat angajamentul ca femeilor-jertfe ale violenței să le fie asigurate serviciile Centrelor de sănătate și ale serviciilor sociale, ale programelor și ale altor structuri de sprijin pentru a contribui la securitatea lor, la reabilitarea fizică și psihologică.
- c) Guvernul Moldovei nu și-a onorat angajamentul să dezvolte multilateral programe juridice, politice, administrative și culturale în scop de prevenire a violenței împotriva femeilor.

B. Recomandări

În temeiul rezultatelor investigației desfășurate, organizația “Avocații din Minnesota” a elaborat următoarele recomandări:

1. Autoritățile Moldovei trebuie să asigure jertfelor violenței în familie accesul oportun și în egală măsură pentru toți, la mijloacele apărării juridice în domeniul dreptului penal și să garanteze compensarea corespunzătoare a prejudiciului suportat. În afară de aceasta, autoritățile Moldovei au datoria să creeze permanent baza legislativă de prevenire și condamnare a violenței femeilor, indiferent în ce fel de relații se află jertfa cu opresorul.
2. Autoritățile Moldovei trebuie să elaboreze o programă de măsuri instructive și de traininguri relativ la problemele violenței în familie pentru toți reprezentanții organelor de apărare a drepturilor, inclusiv pentru colaboratorii poliției și procuraturii, precum și pentru judecători. Trainingurile și măsurile de acest caracter trebuie să se sprijine pe standardele internaționale ale drepturilor omului și trebuie să includă informația privitor la metodele de soluționare efectivă și corespunzătoare a problemei în familie în perimetrul ariei legislative a țării.

⁹ G.A. Res. 34/180, U.N. GOAR Supp. (nr.46), U.N. A/34/180, a intrat în vigoare la 3 septembrie 1981. Moldova a ratificat la 1 iulie 1994.

¹⁰ U.N. Doc. A/44/38 (1989), U.N. Doc. A/47/38(1992).

¹¹ G.A. Res. 48/104 (1993).

3. Autoritățile Moldovei trebuie să introducă mecanisme noi legislative care nu ar permite ca procesul în cazul violenței în familie să fie clasat din cauza întârzierilor de depunere, de către organele poliției, a materialelor de judecată în instanțele juridice.
4. Autoritățile Moldovei trebuie să extindă cunoștințele societății în domeniul infracțiunii de violență în familie și să încurajeze eforturile organizațiilor nonguvernamentale în direcția dată.
5. Autoritățile Moldovei trebuie să întreprindă măsuri energice de cercetare a cazurilor de violență în familie și să ia hotărâri corespunzătoare de protecție a jertfelor actelor de violență împotriva insultelor ulterioare.
6. Autoritățile Moldovei trebuie să reexamineze baza legislativă prin care este delimitată așa-zisa perioadă “de conciliere” pentru soții care se află în proces de desfacere a căsătoriei, în scop de prevenire a pericolului unor noi acte de violență asupra jertfei în decursul perioadei de conciliere stabilită de către judecată.
7. Autoritățile Moldovei trebuie să întreprindă măsuri de acordare a asistenței speciale femeilor și, în caz de necesitate, copiilor supuși violenței. Asistența poate consta în desfășurarea acțiunilor de reabilitare, în acordarea asistenței medicale și a sprijinului material, în ajutorul pentru îngrijirea copilului, în acordarea consultațiilor necesare și a spațiului local, precum și în acordarea altor tipuri de servicii sociale.
8. Autoritățile Moldovei sunt datorate să emită indicații corespunzătoare instituțiilor medicale și organelor de justiție în ce privește efectuarea statisticii relativ la cauzele primare și la răspândirea violenței în familie.
9. Autoritățile Moldovei sunt datorate să acumuleze date și să întocmească statistica necesară care să definească motivația și numărul de cazuri de violență în familie. De asemenea, autoritățile Moldovei trebuie să adopte măsuri care să încurajeze investigațiile în domeniul violenței în familie.
10. Autoritățile Moldovei au datoria să acorde susținere semnificativă organizațiilor nonguvernamentale femeiești și de alt caracter, care sunt antrenate activ în inițiativele de acordare a ajutorului femeilor în chestiunea privind violența în familie, precum și să colaboreze cu astfel de organizații la nivel sectorial, județean, național, regional și internațional. Concomitent cu toate celelalte aspecte, susținerea specificată trebuie să se constituie din măsuri care să stimuleze cercetările în direcția dată, precum și din acumularea datelor și întocmirea statisticii în privința formelor de violență asupra femeilor care predomină în societatea respectivă.

II. VIOLENȚA ÎN FAMILIA DIN MOLDOVA

Introducere

Republica Moldova¹², situată la intersecția Europei Centrale, de Sud-Est și de Est, reprezintă unul dintre statele independente formate după destrămarea Uniunii Sovietice. Are hotar la apus cu România și cu Ucraina în partea de sud și nord. Moldova este una dintre țările europene cu cea mai densă populație. Populația ei a crescut de la 3 milioane în 1961 la 4,4 milioane în 1995. Cu toate acestea, în ultimii ani populația s-a micșorat în legătură cu emigrarea generată de problemele economice.

Programa de dezvoltare a ONU (PDONU) constată că în Moldova perioada de tranziție la economia de piață se caracterizează printr-un număr mare de fenomene sociale negative cum sunt șomajul, falimentul și inflația¹³. De asemenea, PDONU relatează fenomene de consum abuziv de băuturi spirtoase, de violență în familie și de alte tipuri de comportament agresiv și anormal¹⁴. Actualmente, aproximativ 80% din populația Moldovei trăiește în sărăcie¹⁵. Sărăcia a atins astfel de niveluri, încât cea mai mare parte dintre oameni nu-și pot permite să se asigure permanent cu pește, carne, lapte și cu alte produse lactate¹⁶.

Cu toate că guvernul Moldovei nu dispune de date oficiale privitor la procentajul actelor de violență în familie, majoritatea persoanelor intervievate pentru întocmirea raportului respectiv și-au exprimat convingerea că violența în familie constituie o problemă de dificultate majoră a Moldovei. Ministerul Muncii, Protecției Sociale și al Familiei comunică:

În prezent violența în familie, ale cărei victime devin femeile și copiii, a atins mărimi îngrijorătoare. Din nefericire, organele puterii se confruntă cu dificultăți în ce privește controlul asupra violenței în familie, deoarece de cele mai dese ori informația despre aceasta ne parvine doar atunci când se produc consecințe grave provocate de violență, restul cazurilor considerându-se a fi conflicte de familie¹⁷.

Din cauza principiilor morale tradiționale și a protecției limitate a femeilor agresate, mare parte dintre femei suferă în singurătate și tolerează violența. Unele femei încearcă să evite violența prin actul de sinucidere ori prin omorîrea opresorului. Organizațiile nonguvernamentale au elaborat unele resurse pentru

¹² Pe parcursul textului, Republica Moldova va fi denumită doar Moldova.

¹³ Statutul femeii în Republica Moldova, 23, PDONU (1999) (" în continuare Raportul pentru Moldova PDONU)

¹⁴ Ibidem, p.23.

¹⁵ Raportul Departamentului de Stat al SUA despre Respectarea drepturilor omului, 1999.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Centrul de informare și documentare al Consiliului Europei, Raportul privind drepturile omului, p.33 (1999).

susținerea femeilor-jertfe ale violenței în familie. Au început să funcționeze primele centre pentru situații de criză și adăposturi pentru femei. Totuși multe femei solicită ajutor cu anumită reticență sau nu dețin informația despre existența unor astfel de resurse.

B. Premise istorice

Aproape pe parcursul întregii sale istorii Moldova a fost ocupată de alte țări, cu precădere de către Rusia. Principatul Moldovei din Evul Mediu a fost unul din cele trei state românești medievale¹⁸. Teritoriul principatului depășea de două ori pe cel al Moldovei (al Republicii Moldova) de astăzi¹⁹. În 1812 Imperiul Rus a ocupat provincia Basarabia, partea de răsărit a Principatului Moldova, și a instaurat un proces agresiv de asimilare a populației autohtone. Limba română a fost interzisă în școli, biserici și în activitatea organelor administrative statale²⁰.

În 1859 cealaltă parte a Principatului Moldova s-a unit cu Țara Românească (Valahia), formându-se astfel Principatele Unite (din 1881– Regatul României).

În 1917, după revoluția din octombrie, Imperiul Rus s-a destrămat și românii basarabeni au întemeiat Republica Democratică Moldovenească, care a ființat doar șase luni de zile. În martie 1918 organul legislativ al Republicii Democratice Moldovenești a votat unirea cu Regatul României²¹. Ulterior, în același an, Bucovina, provincie a Principatului Moldova, care se afla sub ocupație austriacă, și Transilvania au votat și ele unirea cu Regatul României. Noul stat creat a fost primul care a unit toate pământurile etnice românești existente într-o formație statală sub numele de România Mare.

În 1940, URSS a anexat Lituania, Letonia și Estonia și câteva insule ale Finlandei, precum și Basarabia și Bucovina de Nord²². Ocupația era însoțită de represii de amploare și mii de oameni au fost executați. Sute de mii de oameni din toată Uniunea Sovietică au fost deportați în lagărele de concentrare siberiene cunoscute sub denumirea de GULAG-uri.

În iunie 1941 România a redobândit teritoriile înstrăinate. În august 1944 armatele ruse au reocupat Basarabia și Bucovina de Nord (Republica Moldova de astăzi) a treia oară în timp de două secole. Ocupația din urmă a fost cea mai inumană dintre cele trei, și consecințele ei au exercitat o influență negativă timp îndelungat asupra populației. Părți din teritoriul de sud și de nord au fost transmise Ucrainei. Populația locală, moldovenii, a fost deportată ori executată, iar în regiune au fost așezați cu traiul ucraineni și ruși.

¹⁸ Celelalte state românești erau Țara Românească și Transilvania.

¹⁹ Michael Bruchis, *Republica Moldova*, 8 (trad. Laura Treptow, 1996).

²⁰ Michael F. Hamm, *Cronologia*, p. 165, *Nationalities Papers* 26: I (1998).

²¹ Charles King, *Identitatea moldovenească și politica pan-românismului*, p. 345, *Slavic Review* 53, 2 (1992).

²² *Ibidem*, p. 349.

Partea de teritoriu rămasă a devenit Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. Puterea sovietică și-a continuat practica veche de asimilare forțată a populației băștinașe. Grafia latină utilizată și pentru limba română a fost înlocuită cu cea chirilică (în varianta rusă). Și în rezultat, această grafie (și limba) a început să se numească *moldovenească*. Politica oficială sovietică avea scopul să-i convingă pe românii moldoveni că ei au înființat o națiune aparte, opusă celei din România. Multe din școlile române au fost închise, iar biserica ortodoxă locală a fost transmisă sub supușenia patriarhatului moscovit. Moldovenii erau încurajați, iar uneori constrânși, să plece în Rusia după câștig. Sute de mii de ruși și ucraineni au fost transferați în orașele mari ale Moldovei, parțial pentru a fi angajați în funcții administrative statale. În consecință, componența etnică a populației s-a modificat considerabil. Modificarea produsă s-a reflectat în componența etnică a populației din Moldova²³. Situația se reliefează cu pregnanță în regiunea Transnistria, care este constituită din zonele de est ale Moldovei. În 1989, în regiunea dată, moldovenii constituiau 40% în raport cu 65% cât constituiau aceștia pe toată Moldova.

C. Moldova în perioada comunismului

Viața populației Moldovei în perioada comunismului (1944-1989)²⁴ a fost dificilă. În general, politica sovietică față de femei și față de raportul acestora cu societatea s-a manifestat prin promovarea unei egalități formale. Constituția sovietică²⁵ le-a oferit femeilor libertatea în mod oficial. În realitate, însă, femeile nu erau considerate drept parteneri egali în societatea sovietică, întrucât “legislația sovietică întotdeauna a considerat femeile ca o forță de muncă deosebită datorită funcției lor de naștere a copiilor²⁶. Concomitent, legislația sovietică a acordat privilegii femeilor (cum este concediul de maternitate plătit), pentru a le ajuta pe femei ca acestea să îmbine munca remunerată cu maternitatea²⁷. Atitudinea sovietică față de egalitatea în drepturi a femeilor poate fi definită drept una paternă, precum și ca “deplasarea funcțiilor din sfera personală în cea publică, și nu ca o strategie feministă modernă de redistribuire nouă a rolurilor bărbaților și femeilor”²⁸.

Activitatea guvernului sovietic a politizat efectiv multe aspecte ale vieții cetățenilor din Moldova. Aproape fiecare acțiune guvernamentală avea conotație politică, iar viața fiecărui individ era analizată în întregime în bază de principii politice. Fiecare aspect din viața femeii, inclusiv nașterea copilului, a devenit o componentă a politicii promovate de guvernul sovietic. Politica guvernului față de femei a fost axată pe

²³ Ibidem.

²⁴ 1989 a fost anul de apariție a primului grup politic alternativ “Mișcarea Democratică din Moldova”.

²⁵ Constituția URSS, art. 35(I) stipula “că bărbații și femeile au drepturi egale în URSS”.

²⁶ Anastasia Posadskaia, *Modificări în opiniile cu privire la sexe și în poziția femeii în țările cu economia în tranziție*, 195 (Valentine M. Moghadam, ed. Oxford Clarendon Press, 1993).

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem.

intensificarea funcției reproductive a femeii și pe sporirea producției în câmpul muncii. Drept reacție de răspuns, femeile adeseori încercau să prevină intervenția exterioară în viața lor personală și familia a devenit “întruchiparea tradițiilor și a înapoierii”²⁹.

D. Trecerea de la comunism

1. Aspecte economice

În perioada respectivă Moldova se confruntă cu o criză economică gravă care influențează întreaga societate a republicii. Mulți factori au influențat stresul economic general în perioada de tranziție la economia de piață. Factorii aceștia sunt: 1. perioada de tranziție s-a început odată cu regresul industriei, 2. relațiile economice existente au fost întrerupte; 3. teritoriul Transnistriei a fost cuprins de războiul civil și 4. țara a suportat un șir de cataclisme naturale, cum au fost ploile torențiale din 1999 și seceta din 2000.³⁰ În decursul iernii 1999-2000 Moldova a resimțit insuficiențe considerabile de energie electrică, deoarece guvernul n-a putut să stingă datoriile pentru energia electrică față de Rusia, Ucraina și România; plus la aceasta, agricultura - cea mai dezvoltată ramură a industriei din Moldova - a suferit extrem de mult din cauza celei mai grave secete în răstimp de 50 de ani. În consecință, salariul lucrătorilor din sectorul agricol s-a micșorat în medie pînă la \$1 pe lună.³¹

În rezultatul crizei economice s-au produs modificări neprevăzute în politica guvernului. Majoritatea moldovenilor pun la îndoială faptul că guvernul actual poate să amelioreze situația în privința crizei economice. Din cauza șomajului, produsul intern brut anual parțial s-a micșorat realmente cu un miliard de lei moldovenești.³² Șomajul a condus la creșterea în masă a migrației peste hotare. Mii de bărbați și femei părăsesc țara. Unii o părăsesc pentru totdeauna, iar alții pleacă peste hotare, ca să găsească un loc provizoriu de muncă și după aceasta revin.

2. Statutul femeilor

În Moldova trecerea de la comunism inițial a fost receptată cu entuziasm. Cu toate acestea, “noile libertăți” ale femeilor în politică, în linii generale, nu erau reprezentate suficient; ... șomajul necruțător și revigorarea valorilor (principiilor) tradiționale în raport cu femeile, constituie elemente care limitează posibilitățile lor. Însă numeroase programe politice, economice și sociale, adoptate în perioada de tranziție au anulat privilegiile sociale ale femeilor de care acestea beneficiau în perioada comunismului. În afară de aceasta, înlesnirile femeilor pentru maternitate și pentru îngrijirea copilului, acordate în perioada comunismului, adeseori erau utilizate împotriva lor în calitate de motiv pentru patroni să nu angajeze

²⁹ Gail Warshovsky Lapidus. Nașterea și restructurarea: influența restructurării și consecințele ei asupra femeilor sovietice, în Reforma democratică și poziția femeilor în țările cu economia în tranziție (Valentine M. Moghamad, 1993).

³⁰ Raportul Programei de dezvoltare a ONU pentru Moldova. A se vedea nota 13, pag. 23.

³¹ Raportul Departamentului de Stat al SUA privind respectarea drepturilor omului, 1999, pp. 1, 14.

³² Ibidem, p. 9. Cursul valutar în perioada de efectuare a investigațiilor constituia aproximativ 12 lei moldovenești la \$1.

femei în ramurile economiei moderne. Un învățat constata: “Marketingul a devenit un proiect bărbătesc de restructurare. Perspectiva femeilor este exclusă din politică și femeile nu participă la procesul de repartizare a puterii și resurselor”³³.

Nivelul înalt al șomajului în Moldova a mărit dependența economică a femeilor față de bărbați. Dependența semnalată influențează asupra capacității femeilor de a riposta la violența în familie. Dacă femeia informează poliția referitor la violență și, în cele din urmă, judecata îl obligă pe soțul ei să plătească amendă, ea știe că banii respectivi vor fi achitați din bugetul familial al ei.³⁴ Lipsa factorului economic al puterii la femei este relevat în următorul caz descris de un avocat pentru cazurile de violență în familie:

O femeie care avea patru copii (primii doi de la primul ei soț, iar ceilalți doi de la al doilea soț) a conviețuit cu soțul al doilea 5 ani. El era cu 18 ani mai în vârstă decât dânsa. După nașterea ultimului copil, soțul a început s-o bătă. Ea nu este angajată și soțul nu-i dădea bani. El lua cheile de la casă cu sine la serviciu și din cauza aceasta soția nu putea ieși din casă. Întorcându-se acasă târziu de tot el o întreba dacă i-a preparat cina. Maniera dată constituie motivul pentru care o bătea. El știa că soția nu are cum să-i prepare mâncare pentru că, pur și simplu, nu avea bani pentru aceasta. Femeia a apelat la poliție de câteva ori. De fiecare dată când colaboratorii poliției soseau la fața locului, ei discutau cu soțul, care era mare om de afaceri, și plecau fără să întreprindă vreo acțiune concretă. Soțul a adus-o pe soție la cimitir și a amenințat-o că o va ucide anume acolo, dacă va mai îndrăzni vreodată să cheme poliția. Odată a stropit-o cu benzină și a încercat să-i dea foc. Ea a reușit să fugă și să se ascundă la vecini, care i-au oferit îmbrăcăminte și i-au îngăduit să facă baie. După incidentul acesta, vecinii au chemat poliția. Când polițistul a sosit, el i-a zis femeii: “Stimată doamnă, sunt sătul de insistențele d-voastră, chiar mă enervați. Ar fi înțelept să vă luați catrafusele și să plecați!”. Ea a venit la Centrul de adăpostire cu cei doi copii mai mici ai ei. Copiii mai mari au rămas cu tatăl ...”³⁵.

Alți reprezentanți ai ONG au relatat cazuri similare întâmplare unor femei a căror posibilitate de a evita situația pusă în relație cu violența era redusă la dependența economică a lor față de bărbați.

În ultimii cinci ani s-a produs o creștere îngrijorătoare a nivelului de sărăcire și șomaj. În 1997 nivelul de șomaj printre femei a constituit 68% – nivelul cel mai înalt în regiune³⁶.

Un număr considerabil de moldoveni, în special femei, caută un loc de muncă. Mulți interpretează munca peste hotare drept o consecință a situației economice dificile. Potrivit informației Ministerului de

³³ Anastasia Posadskaia. Dinamica sexelor în economie și modificările politice: eficacitatea, egalitatea și femeile, în *Reforma democratică și poziția femeilor în țările cu economia în tranziție*, 18 (Valentine M. Moghadan, ed. Oxford Clarendon Press, 1993).

³⁴ Interviu, 17 mai, 2000.

³⁵ Interviu, 20 mai 2000.

³⁶ Implementarea Programei din Beijing în Republica Moldova, Beijing+5, Centrul sexelor din Republica Moldova, Chișinău, 2000.

Economie, realmente 50 000 de persoane lucrează ilegal peste hotare. Este posibil ca numărul adevărat să fie mult mai mare. Datele relatate în interviul realizat de către reprezentanții organizației “Avocații din Minnesota” variază între 200 000 și 400 000 din numărul real de femei care prestează munci peste hotare. Mare parte de femei muncesc fără o permisiune corespunzătoare, altele – în calitate de menajere, guvernante, dădace ori de îngrijitoare de oameni vîrstnici. Este regretabil, dar foarte multe femei sunt forțate să accepte înrobirea sexuală ori sunt impuse să se prostitueze³⁷.

Numărul de femei din Moldova cuprinse de traficul de ființe umane a atins cote critice. Femeile sunt supuse traficului în alte țări ale lumii, inclusiv în Italia, Grecia, Turcia, Serbia, Muntenegru și în Albania. Femeile acceptă ofertele fictive de a lucra în alte țări ca dansatoare, modele, dădace și menajere. Traficanții le iau pașapoartele, cer ca ele să le plătească sume impunătoare de bani și le forțează să întrețină relații intime.³⁸ Și violența în familie, și traficul de femei exercită influență negativă asupra femeilor din Moldova.

3. Deșteptarea conștiinței naționale

Independența Moldovei a condus la deșteptarea conștiinței naționale. Încă din 1989, limbii române i s-a conferit statutul de limbă oficială. În 1992 separatiștii din Transnistria au declanșat un conflict militar, cerînd statut special pentru regiunea respectivă și recunoașterea țării drept o confederație a două state egale.³⁹ Încetarea focului în 1992 a diminuat încordarea în zonă. Cu toate acestea, regiunea se resimte încă din cauza crizei. Situația economică în regiunea respectivă este mult mai precară decît în oricare altă regiune a țării⁴⁰; legislația în vigoare a republicii aici nu este aplicată⁴¹. Regiunea este considerată a fi o societate închisă, majoritatea ziarelor și revistelor din alte regiuni nu sunt accesibile aici.⁴² Limba română este interzisă, iar populația autohtonă moldovenească din Transnistria este reprimată.

E. Mărturii de violență în familie

*Femeia nebătută este ca și casa nemăturată.*⁴³

*Plîngi, mireasă, și oftează, pentru că te duci în casă străină ... și te vor bate fără milă.*⁴⁴

Violența în familie constituie o problemă pentru femeile de toate vîrstele, păturile social-economice și nivelurile de studii din Moldova. Chiar înregistrîndu-se un nivel înalt al violenței în familie, femeile nu

³⁷ Ibidem, pp. 9-10.

³⁸ A se vedea “Avocații din Minnesota”, *Traficul de femei în Moldova și Ucraina* (anul 2000).

³⁹ Raportul Departamentului de Stat al SUA despre respectarea drepturilor omului, 1999.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Regimul instaurat de separatiști în Transnistria a adoptat constituția și a format guvernul. Precum s-a dovedit, președintele Transnistriei este investit cu putere absolută în cazul când legislația este insuficientă. Faptul menționat, precum și că autoritățile Transnistriei au rămas aceleași din 1989, demonstrează că regimul existent în regiunea dată nu este unul democratic.

⁴² Raportul Departamentului de Stat al SUA despre respectarea drepturilor omului, 1985, p. 5.

⁴³ Această zicală moldovenească adesea era folosită în interviu pentru descrierea raporturilor tradiționale patriarhale din Moldova.

⁴⁴ Citată dintr-un cîntec moldovenesc tradițional de nuntă rostită de Valentina Trepăduș la evaluarea din cadrul conferinței “Societate fără violență”, Chișinău, 1997.

manifestă prea mare dorință să solicite ajutorul poliției fie de rușine, fie de teama de a se expune oprobriului public. Majoritatea cazurilor de violență în familie nu sunt aduse la cunoștința poliției, deoarece colaboratorii poliției le desconsideră pe femei și nu reacționează adecvat atunci când sunt informați despre producerea violenței. Suplimentar la cele expuse, din cauza amnistiei frecvente, multă lume și-a pierdut încrederea că în Moldova opresorul va fi pedepsit corespunzător, chiar dacă este sancționat. În definitiv, frecvența apelurilor relativ la violența în familie nu constituie o dovadă a indicilor reali ai cazurilor de violență în familie.⁴⁵ Există numeroase obstacole în calea femeilor care solicită ajutor în caz de violență în familie. Procurorul Chișinăului a specificat câțiva factori care le determină pe femeile din Moldova să solicite ajutor: 1. mentalitatea care le îngăduie bărbaților să-și agreseze soțiile; 2. lipsa unei alte locuințe; 3. înțelegerea faptului ca mulți opresori nu sunt sancționați atâta timp cât vătămrile nu sunt grave; 4. teama la gândul că bărbații, nesuportînd o sancționare eficientă, se vor întoarce și le vor maltrata pe femei și mai necruțător, 5. prețul înalt al serviciilor juridice; 6. situația economică complicată⁴⁶.

Dna procuror a adăugat că “femeile se gîndesc doar la familiile lor; ele nu au grijă de sine”⁴⁷.

O parte mare dintre respondenții intervievați de către “Avocații din Minnesota” au opinat că femeile adeseori nu se adresează poliției din cauza temerii că violența, astfel, se va intensifica. În cazul descris de către un colaborator al Centrului de adăpostire, o femeie a refuzat să colaboreze cu poliția după încercarea de a se sinucide, în așa mod să scape de soțul-agresor. Ea nu credea că poliția îl va opri pe agresor și considera că soțul ei va deveni și mai feroce după ce poliția va interveni⁴⁸.

Unele femei au temeri pentru orice formă de imixtiune. Psihologul a relatat un caz cu o femeie pe care a vindecat-o de depresie.

Femeia aceasta are doi copii de vîrstă adolescentină. Soțul ei o bate permanent. Eu am întrebat-o de ce n-a chemat poliția ca să-l sperie pe soț. Ea a răspuns că se teme, deoarece soțul ar fi omorît-o. Soțul ei nu consumă alcool. El, pur și simplu, este foarte dur. Fiul ei a încercat să-l oprească, s-o apere, dar soțul l-a snopit în bătăi și pe fiu. I-a spus că, dacă va mai încerca vreodată s-o apere pe mama sa, îl va ucide. Femeia la început a dorit să-l sun pe soțul ei, mi-a dat numărul de telefon. Peste o oră mi-a telefonat și m-a implorat ca să nu-l sun. Femeia mi-a sunat de trei ori, ca să se convingă că nu-i voi telefona soțului ei⁴⁹.

Guvernul Moldovei nu dă publicității statistica oficială privind predominarea violenței în familie, privind numărul solicitărilor de imixtiune a poliției ori numărul de procese penale sau administrative referitor la violența dintre soți. Cu toate acestea, există un număr considerabil de date accesibile din alte surse privind predominarea problemei respective.

⁴⁵ *Investigație în sfera sănătății reproductive* (a se vedea mai sus nota 4).

⁴⁶ Interviu, 14 mai 2000.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Interviu, 19 mai 2000.

⁴⁹ Interviu, 17 mai 2000.

În conformitate cu statistica realizată de *Investigația în sfera sănătății reproductive*, 22% dintre femeile supravegheate au declarat că de dînsele au abuzat partenerul lor ori fostul partener într-o perioadă oarecare a vieții.⁵⁰ Femeile din orice grupă după vîrstă au suportat violența fizică, dar cel mai înalt procentaj al întîmplărilor s-a produs cu femeile de 35-44 de ani.⁵¹ Anterior, femeile căsătorite informau despre cele mai înspăimîntătoare maltratări și despre alte acțiuni de violență și ele sunt de 15 ori mai mult expuse să devină victime ale violenței fizice necruțătoare în raport cu femeile care n-au fost căsătorite niciodată⁵².

Oamenii din toate categoriile societății moldovenești, inclusiv medicii, judecătorii, avocații particulari, procurorii, ziaristii și femeile reprezentante ale ONG au confirmat violența necruțătoare față de femei și incapacitatea sistemului penal al justiției de a reacționa adecvat la manifestările de genul respectiv.

Reprezentanții organizației “Avocații din Minnesota” au solicitat interviuri unor judecători care reprezentau toate nivelurile sistemului juridic din Moldova. Acești judecători consideră că violența în familie constituie o problemă națională a Moldovei. Cîțiva judecători au afirmat că violența în familie este germenul celor mai multe cazuri ce sunt examinate în judecată. Judecătorul de sector a relatat un proces care a fost ascultat în instanță, în care o femeie, pe care soțul o violența sistematic, și-a omorît întîmplător soțul:

Soțul își bătea sistematic soția și fiica. Femeia locuia împreună cu soțul său în cămin. Ei aveau o odaie și o bucătărie comună, pe care o utilizau împreună cu alte familii. Soțul incomoda și pe alți oameni care locuiau în cămin. Într-o zi soția curăța cartofi la bucătărie și bărbatul a început s-o bată pe dînsa, apoi și pe alte femei care se aflau în acel moment acolo. El o certa cu ton agresiv pentru că ea a solicitat ajutor poliției și rudelor. Femeia avea în mînă un cuțit și, încercînd să se apere, l-a ucis. Imediat după ce el a căzut, a încercat să-i acorde primul ajutor medical. Ea a chemat urgența, dar soțul a decedat în drum spre spital. Femeia a fost judecată și condamnată la 2 ani de muncă corecțională (ea putea să muncească în continuare și 20% din salariul ei erau transferate în bugetul de stat cu specificarea de amendă)⁵³.

Un medic vorbea despre o colegă care lipsea permanent de la serviciu din cauza vătămărilor care i le producea soțul neangajat în cîmpul muncii. Se întîmpla că adesea ea nu venea la serviciu cîteva zile la rînd. Mulți dintre colegii acestei femei o îndemnau să-și părăsească soțul din cauza violenței la care era supusă. Femeia nu l-a părăsit, deși el continua s-o maltrateze⁵⁴.

⁵⁰ Violența exercitată de către partenerul intim a fost definită drept “violență morală ori fizică asupra femeilor săvîrșită de către soții actuali sau de către foștii soți, ori prieteni”.

⁵¹ *Investigație în sfera sănătății reproductive* (a se vedea mai sus nota 4 la p. 255).

⁵² Ibidem.

⁵³ Interviu, 16 mai 2000.

⁵⁴ Interviu, 19 mai 2000.

Un alt medic relatează cazul cu o femeie care a venit la spital ca să i se acorde asistență medicală la rănilor pe care i le-a provocat soțul său cu foarfecele. Soțul a recunoscut că el i le-a făcut, pentru că soția nu i-a preparat cina. Femeia s-a întors acasă împreună cu soțul, după ce rănilor ei s-au vindecat⁵⁵.

Medicii sunt datori să raporteze poliției toate cazurile de violență în familie⁵⁶. Însă multe femei nu doresc ca poliția să ia atitudine și refuză să divulge adevăratele motive ale leziunilor, când sunt examinate de către medic. Chiar și în cazul când femeile recunosc că leziunile sunt urmările violenței în familie, ele, de regulă, nu colaborează cu poliția, când aceasta este informată privitor la violența produsă.

Conform aprecierilor evaluate de expertul medical al Institutului de Medicină Legală, în Chișinău, din numărul total de pacienți examinați anual, 40-45% sunt femei și 2/5 din vătămări sunt cauzate de actele de violență în familie.⁵⁷ Din 15 000 de persoane examinate anual, aproximativ 4 000, după constatarea aceluiasi expert, sunt suferinde de vătămări provocate de violența în familie.⁵⁸ Medicul și-a exprimat părerea că atunci când femeile solicită serviciile Institutului de Medicină Legală, ca să confirme documentar leziunile pe care le-a suportat, de regulă, expun adevăratele motive ale vătămarilor.⁵⁹

Medicii, colaboratorii poliției, lucrătorii Centrelor de situații critice și-au exprimat îngrijorarea în ce privește cazurile de sinucidere a femeilor.⁶⁰ Unul dintre medici a relatat că el este deosebit de îngrijorat, deoarece cunoaște personal numeroase cazuri când femeile realizau că sunt izolate cu totul și, cuprinse de disperare, își puneau capăt zilelor cu gând să scape astfel de violență⁶¹. Un colaborator al Centrului de adăpostire descria cazul următor de încercare de a se sinucide:

O femeie de 42 de ani, căsătorită, avea trei copii. Soțul ei îi controla orice mișcare. Îi dădea 10 lei (aproximativ \$1) pe zi și îi cerea să dea socoteală cum au fost cheltuiți. Soțul o bătea sistematic. Odată a snopit-o în bătaii foarte crunte, încât toată odaia era numai sânge. Femeia își pierduse cunoștința, însă urgența medicală n-a fost solicitată. Soțul a promis ca n-o va mai bate niciodată. Femeia a încercat să-și pună capăt zilelor: a administrat o doză exagerată de pastile, după care s-a aflat timp îndelungat în secția de terapie intensivă a spitalului. Soțul era demoralizat, întrucât nu se mai putea pune la îndoială faptul că el a maltrat-o. Peste două zile de la întoarcerea acasă, el a început s-o bată din nou. O învinuia zicându-i că medicii i-au spus că ea a simulat încercarea de a se sinucide⁶².

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Interviu, 12 și 19 mai 2000.

⁵⁷ Interviu, 24 februarie 2000.

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ Deși cazurile de sinucidere printre bărbați sunt mult mai numeroase, câțiva medici și avocați au demonstrat punctul lor de vedere în ce privește creșterea substanțială a sinuciderilor și a încercărilor de sinucidere printre femei.

⁶¹ Interviu, 19 mai 2000.

⁶² Interviu, 20 mai 2000.

Multe femei devin jertfe ale asasinatelor de drept comun. Centrul național de studiere și informare pentru problemele femeilor relatează că 1/3 din toate asasinatele săvârșite în Moldova sunt comise de membrii familiei.⁶³ În corespundere cu datele înregistrate de către medicul legist, multe femei au devenit jertfe practic în 2/3 din cazurile de asasinare săvârșite de membrii familiei în decursul unui an de zile pe teritoriul Moldovei⁶⁴.

În peste 80% din cazurile de violență în care victime au devenit femeile, acestea din urma au fost asasinate de către proprii lor soți sau de către prieteni⁶⁵.

Potrivit informației furnizate de către Institutul de Expertize Medico-Legale, în 1994 au fost săvârșite 107 asasinare împotriva membrilor familiei, cazuri ce constituie aproximativ 28% din numărul total de asasinare înregistrate în anul dat pe teritoriul Moldovei. Analiza asasinatelor din perioada 1990-1993 a demonstrat că au fost comise 111 asasinare de drept comun. Din numărul total de victime, 65% (70) sunt femei. Din aceste 70 de femei-victime, 56 au fost asasinate de către soți ori de prieteni, 9 femei au fost ucise de către feciorii proprii și 2 femei – de către unul dintre părinți⁶⁶.

Medicul a comunicat un caz din 1999 în care soțul dintr-un sătuc și-a omorât soția:

Soții aveau trei copii și duceau o viață cu totul precară. Doar unul dintre copii mai era încă împreună cu părinții. Amândoi soții consumau abuziv alcool și nici unul dintre ei nu-și făcea griji pentru copilul care se mai afla cu dînșii. Copilul a părăsit școala și ei se certau din cauza aceasta; se învinuiau reciproc de problemele cu care se confrunta copilul. Ambii erau în stare de ebrietate în momentul de declanșare a sfezii. Soțul a lovit-o pe soție cu un obiect greu și ea a decedat imediat. Soțul își snopea în bătai soția de mai mult timp; a fost spitalizat cu câțiva ani în urmă, suportînd o cură de tratament de alcoolism⁶⁷.

Unele femei, confruntându-se cu violența sistematică, își asasinează partenerii-opresori. Unul dintre procurori a relatat că 80% dintre femeile sancționate pentru asasinarea soților-opresori, au săvârșit infracțiunea dată numai după mai mulți ani de suferință⁶⁸. Șeful penitenciarului de femei și-a expus și dînsul părerea precum că majoritatea femeilor care și-au asasinat soții ori partenerii, au fost victime ale violenței în familie⁶⁹. Dînsul a opinat că femeile, care își ispășesc pedeapsa pentru asasinatul soțului propriu ori al partenerului, de regulă, înregistrează un nivel foarte redus de recidivism, accentuînd asupra faptului că femeile acestea nu sunt criminale; ele, mai degrabă, reacționează la niște fenomene specifice de disperare⁷⁰.

⁶³ Broșură emisă și difuzată de către Centrul național de studiere și informare pentru problemele femeilor.

⁶⁴ Raportul expertului medico-legal. Analiza datelor de judecată a fost finisată în 1994 în timpul de pregătire a conferinței desfășurată în regiunea respectivă în același an.

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Interviu, 19 mai 2000.

⁶⁸ Interviu, 14 mai 2000.

⁶⁹ Interviu, 18 mai 2000.

⁷⁰ Ibidem.

Cu toată gravitatea actelor de violență în familie, femeile divulgă motivele violenței cu vădită reticență din cauză că se tem ori că le este rușine. În *Investigația în sfera sănătății reproductive*, mai puțin de 1/5 dintre femeile care au suportat violența în decursul ultimelor 12 luni de zile, au răspuns că ele au mărturisit despre cele întâmplate fie unui membru al familiei, fie unui prieten și doar 9% dintre ele au relatat faptul medicului specialist⁷¹.

Unul dintre avocații ONG a descris cazul despre o femeie care nu vroia să comunice actul de violență:

O femeie de 55 de ani a solicitat ajutor. Are acasă trei copii. Este angajată, iar soțul deține o funcție destul de înaltă în Ministerul de Interne. El o agresa fizic și psihologic și era exagerat de gelos. O mare parte din timpul său se afla în afara familiei. Adeseori revenea acasă în stare de ebrietate. Îi ducea lenjeria intimă la laborator, ca să verifice o eventuală relație sexuală a ei cu un alt bărbat. În cazul când laboratorul nu releva probe că soția a avut relație sexuală cu un alt bărbat, el punea vina asupra ei precum că a mințit pe lucrătorii de la laborator. O bătea cu cruzime și îi ordona să nu se adreseze poliției, deoarece colaboratorii poliției sunt colegii săi și nu vor lua atitudine la sunetele telefonice ale ei. Ei sunt prietenii săi. Ea ar dori să divorțeze, însă nu este convinsă că va putea crește copilul de una singură. Statutul înalt al ei în societate nu-i îngăduie să le spună și prietenilor ce se întâmplă în familia sa⁷².

Psihologul care oferă servicii de terapie individuală femeilor suferinde din cauza violenței, a ținut să remarce că femeile care solicită sprijin acuză depresia și insomnia ca fiind cauza principală, în timp ce problema fundamentală constă în violența în familie. Psihologul consideră ca femeile nu solicită ajutorul grupelor de sprijin pentru a se trata și aceasta din cauza statutului lor în societate și din dorința de a nu-și face public problemele din familie⁷³. În interviul lor, avocații femeilor descriau Moldova ca pe un “oraș mic” în care “toți oamenii se cunosc unul cu altul”. Ei au indicat asupra femeilor agresate care solicită ajutor și compasiune.

În definitiv, reprezentanții din organizația “Avocații din Minnesota” au identificat argumentele rațiunii precum că violența în familie poate fi factorul sex-businessului cu femei și reprezintă un risc pentru femeile care reușesc să iasă din astfel de situații.⁷⁴ Mulți dintre cei intervievați au descris violența în familie drept una dintre cauzele care determină pe foarte multe femei din Moldova să părăsească țara cu intenția de a-și găsi de lucru peste hotare. Altă parte dintre cei intervievați relatează cazuri unde femeile, care au încetat să-și vînda corpul, au realizat că reunirea cu familia proprie, în realitate, este imposibilă. Unele dintre femei încearcă să revină în familie, fără a pune în discuție cu soții experiența proprie și fără să reacționeze la problemele generate de stresul posttraumatic sau de depresie. Psihologii consideră că astfel de circumstanțe accentuează actele de violență în familie și divorțul.

⁷¹ *Investigație în sfera sănătății reproductive* (a se vedea mai sus nota 2, pag. 250).

⁷² Interviu, 20 mai 2000.

⁷³ Interviu, 25 februarie 2000.

⁷⁴ Interviu, 17 mai 2000. Pentru informare mai amplă privitor la interacțiunea dintre violența în familie și trafic, a se vedea *Traficul de femei în Moldova și Ucraina* (2000), elaborat de organizația “Avocații din Minnesota”.

F. Responsabilitatea poliției față de violența în familie

Violența în familie constituie cea mai frecventă reclamație înregistrată de către poliție.⁷⁵ Reacția poliției reprezintă prima și adeseori unica luare de atitudine din partea sistemului judiciar față de actele de violență în familie. Uneori prima relaționare cu poliția constituie unica posibilitate prin care victima violenței în familie oferă informație verosimilă și exactă despre violență⁷⁶. Iată de ce colaboratorii poliției vor utiliza metodele corespunzătoare de acumulare și conservare a probelor de violență în familie pentru a asigura urmărirea judiciară eficientă a infractorului. De cele mai multe ori rezultatul procesului depinde de exactitatea și plinătatea raportului întocmit de poliție.

În Moldova, istoricește, poliția trata violența în familie îndeosebi ca pe o problemă personală și socială și mai puțin ca pe una penală⁷⁷. Ea consideră și astăzi că violența în familie reprezintă o problemă ce trebuie soluționată în familie⁷⁸. Mulți oameni care oferă servicii directe femeilor-victime ale violenței în familie observă că poliția nu de fiecare dată ia atitudine adecvată la semnalele de violență în familie. În unele cazuri poliția reacționează la apel abia peste câteva zile de la înregistrarea acestuia, iar alteleori în general nu ia nici o atitudine. Adeseori colaboratorii poliției nu reacționează la acuzațiile de săvârșire a unor infracțiuni grave. Când însă colaboratorii poliției iau atitudine, ei, pur și simplu, conversează cu soțul și pleacă fără să aresteze și fără a se convinge că soția nu va mai suporta în continuare consecințele actelor de violență în familie⁷⁹.

Colaboratorii poliției nu abordează cu exigența cuvenită cazurile când soțul își amenință soția. Mulți cred că femeile nu se bizuiesc pe colaboratorii poliției, când realizează că le paște o primejdie gravă de a fi agresate ori omorâte din cauza incapacității poliției de a lua atitudine adecvată la actul de violență. Unii dintre intervievați au opinat că însăși colaboratorii de poliție recurg la violență în familiile lor.

Din cauza atitudinii neglijente a poliției, o femeie divorțată a fost nevoită să locuiască în același apartament împreună cu fostul soț, pentru că nu dispunea de un alt apartament. Soțul își agresa sistematic consoarta, când ea nu-i îndeplinea dorințele. După fiecare act de violență, adeseori femeia confirma documentar vătămrile pe care le suporta și mergea la poliție să depună plângere. Plângerea era respinsă mereu. În cele din urmă, femeia a beneficiat de sprijinul Centrului de situații critice și cu ajutorul lui a reușit să convingă poliția ca să-și onoreze obligațiile⁸⁰.

Chiar și în cazul când colaboratorii poliției se hotărăsc să examineze litigiul femeii, ei pot să nu înainteze dosarul în instanța judiciară în termenul stabilit de lege. Un judecător a cercetat toate cazurile de violență în familie în instanța judecătorească de sector și a constatat că 40% din dosare au fost respinse, deoarece

⁷⁵ Mihai Lupu. Propuneri pentru Institutul Societății Deschise.

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ Mihai Lupu. Propuneri pentru Institutul Societății Deschise.

⁷⁸ Interviu, 20 mai 2000.

⁷⁹ Ibidem.

⁸⁰ Interviu, 12 mai 2000.

poliția n-a depus dosarele în instanță timp de 2 luni de zile, termen stabilit prin lege⁸¹. Femeile apelează foarte rar la serviciile poliției, întrucât neglijența și neeficacitatea colaboratorilor poliției nu le oferă posibilitatea de înfăptuire a justiției în cadrul sistemului judiciar al Moldovei.

Criza economică din Moldova a acutizat lipsa responsabilității din partea poliției. În ultimii ani sunt alocate finanțe nesemnificative pentru a asigura cu benzină mașinile poliției. Fără tăgadă, starea de lucruri diminuează capacitatea poliției de a acorda ajutor femeilor care solicită imixtiunea ei în cazurile de violență în familie⁸².

Unele cadre de profesioniști din sistemul penal au recunoscut problema de reacționare necorespunzătoare a poliției și depun eforturi pentru a ameliora situația. Fundația internațională “Institutul Societății Deschise” a finanțat programa de training pentru 200 de colaboratori ai poliției din unul din sectoarele Chișinăului. Trainingul poliției are la bază standardele internaționale în domeniul drepturilor omului. Antrenorii subliniază că drepturile atât ale victimelor cât și ale opresorilor trebuie să fie respectate prin atitudinea adecvată și eficientă a poliției. De asemenea, ONG ale femeilor își propun să desfășoare traininguri pentru poliție în Chișinău și în alte localități.

G. Violența în familie. Cauze și factori agravanți

Nu este posibilă o explicație simplă a actelor de violență în familie. *Investigația* demonstrează că violența în familie descinde din rolul secundar pe care femeia îl are tradițional în viața familială și în cea comunitară în diverse orânduirii sociale⁸³.

ONU, în Declarația de lichidare a violenței asupra femeilor, recunoaște fenomenul violenței în familie drept “o manifestare, din punct de vedere istoric, a poziției inegale în relațiile dintre bărbați și femei” și califică violența a fi unu dintre “mecanismele sociale hotărâtoare prin acțiunea căruia femeile sunt determinate să ocupe o funcție secundară în raport cu bărbații”⁸⁴. În același sens au raționat și unii dintre respondenții care au subliniat factorul culturii patriarhale persistente din Moldova ce contribuie sensibil la perpetuarea situației de supunere a femeii prin manifestările de violență în familie.

Investigațiile internaționale în chestiunea de violență în familie reliefează natura universală a problemei și natura universală a miturilor care se asociază fenomenului de violență în familie. Miturile, de asemenea, persistă în societatea din Moldova. Spre exemplu, numeroși oameni și-au exprimat părerea precum că violența în familie se produce doar în mediul indivizilor puțin instruiți⁸⁵. Opinia aceasta este contestată de

⁸¹ Interviu, 16 mai 2000. Codul contravențiilor administrative, pag. 37. A se vedea mai sus și *Compartimentul III C 2* întru obținerea unei discuții mai depline a situației date.

⁸² Interviu, 14 mai 2000.

⁸³ Pentru reflecții asupra violenței în familie, a se vedea *Violența în familie. Raportul secretarului general* Eighth U.N. Congresul al VIII-lea al ONU pentru prevenirea infracțiunilor și tratarea delincvenților. P. 8, UNDoc A (conf. 1444/17(1990).

⁸⁴ G. A. Res. 48/104 (1993).

⁸⁵ Nivelul de instruire constituie un indice esențial al poziției sociale în Moldova. De obicei, oamenii îi disting pe *intelectuali* de *ne-intelectuali* în situațiile când sunt puse în discuție chestiuni sociale diverse.

către cei care au cunoscut personal pe femeile-jertfe ale violenței în Moldova⁸⁶. Unul dintre respondenți a spus: “Fiecare poate deveni opresor, țăran sau parlamentar; dar oamenii cu poziție socială înaltă pot tăinuî faptul acesta mai cu ușurință”⁸⁷.

Investigația în sfera sănătății reproductive indică asupra relației dintre incidentele apelate de violență în familie și nivelul de instruire a persoanelor antrenate în litigiu.⁸⁸ *Investigația* a demonstrat faptul că cu cât nivelul de instruire a opresorului și / sau a victimei violenței în familie este mai scăzut, cu atât numărul de apelări relativ la violența în familie și cruzimea violenței sunt mai mari. Femeile care nu au studii medii sunt de trei ori mai mult dispuse să divulge violența în familie, decât femeile cu studii universitare. Cruzimea actelor de violență este invers proporțională cu nivelul de instruire a femeilor și a partenerilor lor. Violența feroce apelată domină mai mult în familiile cu un nivel scăzut de instruire (21%), decât în familiile cu un nivel înalt de instruire (8%)⁸⁹.

Numeroși oameni au evaluat problema sărăciei pustiitoare ca fiind un rezultat al crizei economice, care constituie fundamentul actelor de violență în familie. *Investigația în sfera sănătății reproductive* acreditează ideea că întâmplările de violență în familie se produc mai frecvent în familiile cu un statut social-economic scăzut. Realmente, 1/3 dintre femeile din familiile cu statut social-economic scăzut au informat despre actul de violență în comparație cu 12,5% dintre femeile din familiile cu statut social-economic înalt.⁹⁰ Cu toate că femeile din toate categoriile sociale suportă consecințele violenței, rezultatele investigației desfășurate în Moldova coincid cu cele internaționale, care au demonstrat că femeile care duc o viață precară sunt expuse mai mult actelor de violență decât femeile cu un statut social înalt⁹¹.

Asupra acestor diferențieri influențează și dorința victimelor să înștiințeze instanțele despre actele de violență în familie. Cîțiva oameni care ofereau servicii femeilor-jertfe ale violenței au presupus că femeile cu studii superioare și înstărite se timorează să înștiințeze instanțele despre actul de violență, deoarece ele, pare-se, simțeau ca vor pierde mult mai mult, decât femeile cu statut social scăzut⁹². Vom observa că *Investigația în sfera sănătății reproductive*, de asemenea, concluzionează că femeile cu studii superioare discută mai rar despre violența pe care o suportă, decât femeile cu un nivel de instruire scăzut⁹³.

⁸⁶ Interviu, 17 mai 2000; 24 februarie 2000; 13 martie 2000.

⁸⁷ Interviu, 23 februarie 2000.

⁸⁸ *Investigație în sfera sănătății reproductive* (a se vedea mai sus nota 4, p. 253-254).

⁸⁹ Ibidem.

⁹⁰ Ibidem.

⁹¹ L. Heise, M. Ellsbergand, M. Gottemoeller. *Dezrădăcinarea violenței asupra femeilor*. Raport despre populații, seria L., nr. 11. Baltimore, Universitatea Johus Hopkins; *Școala sănătății publice a populației și a programei de informare*, p. 8 (decembrie 1999).

⁹² Ibidem.

⁹³ *Investigația în sfera sănătății reproductive* (a se vedea mai sus nota 4, pp. 253-254).

Încă unul dintre miturile răspândite în Moldova îl constituie faptul că alcoolul este cauza actelor de violență în familie. Deși multe din cazurile de violență în familie, înregistrate de “Avocații din Minnesota”, s-au produs când opresorul era în stare de ebrietate, cercetările internaționale au constatat că însăși alcoolismul și dependența de stupefiante nu generează violența în familie⁹⁴. Consumul de alcool poate favoriza violența ori să-i întunece rațiunea opresorului și să-l facă mai agresiv. În cazul când factorii menționați dispar, violența, de regulă, continuă⁹⁵. Investigațiile efectuate de secția de ordine publică a MAI al Moldovei, au stabilit că mai puțin de 20% din vinovații de violența în familie au fost sub acțiunea alcoolului⁹⁶.

Și respondenții pun în discuție actele de violență și oprobiul dependenței alcoolice. Orientarea mai multor interviuri a scos în evidență faptul că profesioniștii le pot ajuta mai mult pe “femeile bune” care nu consumă alcool. Foarte multă lume consideră că consumul abuziv de alcool constituie o provocare a violenței. În rezultatul acestor raționamente, un avocat a conchis: “Dacă femeia a consumat un fel oarecare de vin și este agresată, ea nu va căuta ajutor”⁹⁷.

Un judecător moldovean a relatat cu privire la motivele de violență în familiile pe care le-a înregistrat la examinarea procesului în judecată:

Analizînd motivele invocate de astfel de soți, am observat că principalele motive sunt gelozia neîntemeiată și refuzul femeilor de a le da soților bani pentru a-și procura alcool. În majoritatea cazurilor violența include în sine consumul de alcool; bărbații vor să-și întărească superioritatea în fața propriilor soții, încercînd astfel să le atenționeze cine este stăpîn în familie⁹⁸.

În realitate, fiecare respondent a definit raporturile sociale în societatea moldovenească drept o barieră contra recunoașterii actelor de violență în familie în calitate de problemă. Mare parte din oameni, inclusiv femeile, susțin că majoritatea femeilor consideră violența drept fenomen normal. Una dintre femeile respondente și-a exprimat părerea că femeile trebuie să devină categoria primară pentru învățămîntul public datorită răbdării enorme a violenței. Aceeași persoană a exprimat opinia unanim recunoscută precum că “femeile, de regulă, nu vor încerca în nici un fel să se adreseze poliției cît timp soții lor nu încep să-și agreseze și proprii copii⁹⁹. Ocrotirea copiilor se consideră a fi mai importantă decît securitatea femeilor în relațiile însoțite de violență.

Religia are un rol progresiv în societatea moldovenească. Unii dintre liderii religioși împărtășesc opinii tradiționale extreme, adoptînd poziția conform căreia femeia nu trebuie să divorțeze și să îndure violența fizică indiferent de consecințe. Un preot din Chișinău s-a pronunțat astfel: “Violența în familie există

⁹⁴ Howard Holtz și Kathleen Furniss. *Rolul specialistului pentru ocrotirea sănătății în condițiile de violență în familie, în Tendința în ocrotirea sănătății. Dreptul și etica*, tom 8, nr. 2, p. 48 (primăvara 1993).

⁹⁵ Ibidem.

⁹⁶ Interviu cu Evgheni Kobalos, locțiitor al șefului secției de ordine publică a MAI (Publicată în “Buletinul informativ”).

⁹⁷ Ibidem.

⁹⁸ Valentina Trepăduș. Comunicarea la Conferința internațională “Societatea și violența”, Chișinău, 1997.

⁹⁹ Interviu, 15 mai 2000.

astăzi, a existat în trecut și va exista întotdeauna”¹⁰⁰. Luându-se în calcul situația economică a familiilor din Moldova, femeile au doar câteva alternative în cazul când sunt agresate. Multe femei nu au posibilitatea să aibă grijă de sine. Preotul a mai spus: “Unicul lucru pe care îl mai poate face este să se roage Domnului și să îndure, deoarece în realitate ele nu pot schimba nimic. Nici organizația internațională, nici războiul nuclear nu sunt în stare să schimbe situația pentru că aceasta este predestinată”¹⁰¹.

H. Responsabilitatea comunității față de violența în familie

1. Privire generală

Femeile din Moldova care suportă violența în familie pot beneficia doar de câteva resurse accesibile, iar multe femei nu dispun, în general, de informații referitor la serviciile accesibile. Unicele servicii sociale din Moldova finanțate de către stat sunt serviciile pentru pensionarii aflați în situație critică și pentru femeile cu situație social-economică precară. Numai ONG încep să ofere servicii de sprijin femeilor. Bucurându-se de susținerea financiară și tehnică din partea organizațiilor internaționale și a agențiilor străine, a persoanelor fizice, a profesioniștilor și reprezentanților altor organizații, ONG din Moldova au început să ia atitudine în cazurile de violență în familie.

Mulți oameni din Moldova recunosc comunitatea juridică drept un grup primar care are nevoie de instruire în domeniul drepturilor omului și al atitudinii ei față de violența în familie¹⁰². În adaos la cele spuse, interviul realizat de “Avocații din Minnesota” a constatat că există un volum enorm de dezinformație în raport cu legislația și cu accesibilitatea la sistemul juridic printre activiștii ONG.

Alți respondenți ai interogatoriului efectuat de “Avocații din Minnesota” au calificat comunitatea medicală drept una nepregătită pentru acordarea asistenței în problema dată. Femeile relatează cu reticență medicilor cauzele vătămarilor pe care le suportă în cazul violenței în familie. Lucrătorii medicali, de regulă, nu pun în discuție această tematică. Coordonatorul medical al Centrului pentru problemele femeilor a remarcat că majoritatea femeilor nu solicită asistență medicală atîta timp cît nu suportă o traumă psihologică gravă ori cît nu suportă fracturi de oase¹⁰³.

Practic, un număr foarte mic de lucrători sociali se ocupă de prevenirea actelor de violență. Deși lucrătorii sociali au fost instruiți să activeze cu grupe diverse, ei, în general, își concentrează atenția asupra pensionarilor și nu-i pregătesc să intervină în situațiile de violență în familie. Lipsa unei atare instruirii a fost deseori calificată ca fiind o problemă. Activitatea de profil social este relativ nouă în Moldova și rolul corespunzător al lucrătorilor sociali în societatea moldovenească este încă în devenire¹⁰⁴.

¹⁰⁰ Intervi, 22 februarie 2000.

¹⁰¹ Ibidem.

¹⁰² Ibidem.

¹⁰³ Intervi, 17 mai 2000.

¹⁰⁴ Intervi, 25 februarie 2000.

2. Acțiunile ONG

În timp ce majoritatea subdiviziunilor societății moldovenești nu ia atitudinea adecvată relativ la actele de violență în familie, ONG avansează lent prin elaborarea de programe care oferă servicii directe, instruire, protecție. Bucurându-se de un ajutor nesemnificativ din partea autorităților locale și naționale, multe ONG sunt dependente de finanțarea acordată de asociațiile internaționale.

În 1998 o grupă de 35 de profesioniști din Moldova s-a deplasat în SUA pentru efectuarea unui training cu obiectivul de achiziționare a deprinderilor de soluționare a situațiilor de violență în familie, care a fost desfășurat de organizația CONNEC /US-RUSSIA (“CONNECT”), organizație nonguvernamentală ce activează în țările CSI. Grupa de profesioniști avea în componență medici, juriști, colaboratori ai poliției, judecători, psihologi, procurori, parlamentari, administratori și lideri ai ONG din Chișinău și Hîncești. Experiența dată a devenit un catalizator pentru ca mai multă lume să întreprindă acțiuni de sprijinire a femeilor – jertfe ale violenței în familie¹⁰⁵. Aceste persoane au fondat ONG pentru conceperea inițiativelor privitor la instruirea publică și la asigurarea serviciilor pentru victime.

În luna ianuarie 1999 prima echipă multidisciplinară, care a susținut trainingul în SUA, a aderat la “CONNECT” în scop de organizare a unui summit în Chișinău pe problema violenței în familie. Trainingul a fost desfășurat de către grupa de experți din Minnesota. Fiecare regiune a Moldovei și-a delegat echipa proprie la conferință. Persoane oficiale de nivel înalt, de asemenea, au asistat la trainingul respectiv. Mulți profesioniști din sistemul penal al justiției au apreciat conferința drept un pas important în abordarea violenței în familie în Moldova. Conferința a convenit asupra unei declarații clare cu privire la natura gravă a violenței în familie și a propus guvernului să înceapă abordarea problemei date. Un avocat care a participat la conferință a declarat că atitudinea comunității față de actele de violență în familie se modifică. “În 1995 violența în familie era considerată o problemă doar de competența familiei. Datorită atenției acordate violenței în familie, inclusiv a proiectelor ONG, atitudinea comunității și a juriștilor s-a modificat”¹⁰⁶.

În momentul de față în Moldova există două adăposturi pentru femei: unul în Chișinău, iar altul în Bălți. Adăpostul din Chișinău – “Femeile astăzi” – poate oferi adăpost la 2 familii sau la 3 femei necăsătorite. Atenția principală pe care o acordă serviciile adăpostului constă în reconstituirea familiei celor adăpostiți. De regulă, femeile se află în adăpost de la 3 pînă la 5 zile, după care termen ele revin acasă ori își caută o altă locuință. Adăpostul dispune de un avocat care le oferă femeilor consultație cum să depună reclamația la poliție și, dacă femeia dorește să divorțeze, o ajută să întocmească formalitățile procedurii date¹⁰⁷. Alte două adăposturi sunt în stadiul de proiect – unul, de proporții, în Chișinău, susținut de Antonina Lucinschi, fosta primă Doamnă a Moldovei, iar altul, de proporții mai mici – în localitate rurală. Ambele adăposturi reprezintă proiectele concepute de grupele care au aderat la “CONNECT” și sunt parțial susținute de către Departamentul de Stat al SUA.

¹⁰⁵ Interviu, 25 februarie 2000

¹⁰⁶ Interviu, 13 februarie 2000.

¹⁰⁷ Interviu, 20 februarie 2000.

Centrul pentru situații critice “CEVA” cu sediul în Chișinău pune la dispoziție linia telefonică fierbinte timp de 5 zile pe săptămână. De asemenea, oferă servicii din partea psihologilor, voluntarilor și avocaților pentru femeile care suportă consecințele violenței în familie. Suplimentar la linia telefonică fierbinte, Centrul oferă consultații individuale și grupe de susținere. Centrul a inițiat un trening polițienesc finanțat de Institutul Societății Deschise. Personalul Centrului a emis un minipropect pe care poliția să-l ofere femeilor care relatează despre actele de violență în familie și în care este inserată informația relativ la serviciile pe care le propune Centrul.

Noul Centru de sprijin al femeilor își are sediul în or. Hîncești, situat la 40 km sud-vest de Chișinău¹⁰⁸. Centrul utilizează un autobus ambulant pentru a se deplasa în satele din imediata vecinătate în scop de dezbateră a tematicii violenței în familie și de identificare a serviciilor accesibile pentru femeile suferinde. Personalul multidisciplinar al Centrului constă din OB/GYN de medic, psiholog, coordonator medical, avocați ai femeilor și copiilor, avocat și de colaborator al poliției. Activitatea Centrului pe anul 2000 s-a axat pe acumularea informației în atelierele pe care le pun la dispoziția femeilor și copiilor: 1. atitudinea față de actele de violență în familie; 2. experiența personală în raport cu violența în familie; 5. tipurile de sprijin /cunoștințe de care au nevoie oamenii care se confruntă cu fenomenul în cauză¹⁰⁹.

Complementar la serviciile directe, câteva ONG desfășoară, în Moldova, treninguri și oferă material instructiv, pentru profesioniști și pentru comunitate în general, privitor la tematica violenței în familie. De exemplu, Centrul național de studiere și informare în problema femeilor din Chișinău a editat o serie de broșuri cu destinația de instruire a femeilor în ce privește drepturile lor¹¹⁰.

Tematica broșurilor cuprinde și aspectele de violență în familie și sexuală. Broșura ce abordează actele de violență în familie expune definiția fenomenului de violență în familie, precum și sfaturi practice în ce privește acțiunile ce trebuie să fie întreprinse pînă la, în decursul și imediat după actul de violență. Ea prezintă informație cum să depună reclamația la poliție, cum să păstreze probele și cum să beneficieze de asistența medicală. De asemenea, prezintă lista serviciilor necesare și desfășoară procedura de înaintare a petiției în aspectele de legislație penală și administrativă¹¹¹.

În noiembrie 1999 Centrul național de studiere și informare pentru problemele femeilor a organizat o campanie săptămînală cu genericul “Stopați violența împotriva femeilor”. De asemenea, pe parcursul săptămîinii, a organizat acțiuni de informare a populației, debutînd cu conferința de presă. “Club –10”, reprezentînd încă o ONG din Chișinău constituită din jurnaliști, a publicat un articol tratînd problemele femeilor în mass-media. De asemenea, emite un buletin informativ trimestrial cu un tiraj de 1.000 exemplare, organizează întruniri lunare în cadrul clubului de presă și difuzează programe radio referitor la problemele femeilor.

¹⁰⁸ Centrul menționat este susținut de CONNECT și de către Departamentul de Stat al SUA.

¹⁰⁹ Interviu, 17 mai 2000.

¹¹⁰ Proiectul s-a desfășurat împreună cu Asociația avocaților din America – Inițiativa Juridică pentru Europa Centrală și de Vest.

¹¹¹ Interviu, 23 februarie 2000.

III. LEGISLAȚIA MOLDOVEI ȘI APLICAREA EI

În legislația Moldovei nu există o lege specială care ar fi formulat o definiție a violenței în familie. Cu toate acestea, Constituția, Codul penal, Codul contravențiilor administrative și Codul căsătoriei și familiei includ legi generale ce conțin normative privind protecția drepturilor femeilor. Juriștii, în interviurile lor, au atras atenția la problemele legate de aplicarea legilor, și nu asupra problemelor legate de legislația ca atare. Din cauza incapacității sistemului judiciar de a aplica eficient legile, multe femei nici nu mai reclamă actele de violență în familie. Iată de ce orice tentativă de reformă juridică trebuie să prevadă măsuri instructive de sporire a credibilității societății față de sistemul judiciar.

A. Constituția Moldovei

La 29 iulie 1994 Parlamentul Moldovei a adoptat Constituția, care a intrat în vigoare în al treilea an de independență a Moldovei – la 27 august 1994. Constituția prevede existența a trei ramuri ale puterii: legislativă, executivă și judiciară. De asemenea, Constituția a stabilit forma mixtă de guvernare: puterea de stat este împărțită între președinte, cabinetul de miniștri, parlament și organele judiciare. Curtea Constituțională, organ independent față de sistemul judiciar, interpretează normele Constituției și asigură corespunderea legilor noi, a hotărârilor parlamentului și guvernului, precum și a decretelor prezidențiale cu prevederile Constituției.

Constituția Moldovei garantează asigurarea drepturilor și libertăților omului în cadrul sistemului judiciar al Moldovei. Articolul 1 al Constituției stabilește supremația Constituției și a actelor judiciare internaționale în domeniul drepturilor omului asupra legislației naționale. Articolul 4 stipulează că

(1) Prevederile constituționale în domeniul drepturilor și libertății omului trebuie să fie interpretate și aplicate în corespundere cu Declarația Universală a Drepturilor Omului și cu alte convenții și tratate ratificate de Moldova.

(2) În caz de neconcordanță între standardele convențiilor și tratatelor subscribe de Moldova în domeniul drepturilor omului și legislația națională, putere prioritară vor avea standardele internaționale.

Ultima prevedere are importanță deosebită, întrucât autorizează instanțele judiciare din Moldova să aplice standardele internaționale în domeniul drepturilor omului. De aceea, când parlamentul nu acceptă ajustarea normativelor interne la standardele internaționale ratificate de Moldova, normativele date vor fi aplicate de judecători în virtutea articolului 4 al Constituției. Moldova este parte la multe tratate internaționale importante, cum sunt Convenția internațională privind drepturile civile și politice, Convenția internațională privind drepturile economice, sociale și culturale, Convenția privind lichidarea tuturor formelor de discriminare față de femei și la Convenția privind protecția drepturilor și a libertăților fundamentale (denumită și Convenția Europeană)¹¹². Constituția subliniază în mod special că prevederile trebuie să fie interpretate și aplicate în corespundere cu Declarația Universală a Drepturilor Omului (Declarația Universală)¹¹³.

¹¹² A se vedea capitolul IV pentru discuția de mai departe relativ la angajamentele Moldovei în raport cu dreptul internațional.

¹¹³ Articolul 4 (1) al Constituției Republicii Moldova.

Secțiunea a II-a a Constituției “Drepturile fundamentale, libertățile și obligațiile” garantează cetățenilor Moldovei anumite drepturi inalienabile. Egalitatea, constituind un principiu fundamental, este prevăzută în articolul 16:

(1) Aceasta este, înainte de toate, obligația statului să respecte și să protejeze omul.

(2) Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a organelor statale, fără discriminare pe principii de rasă, naționalitate, proveniență etnică, limbă, religie, convingeri politice, avere personală și stare socială.

Constituția, de asemenea, apără în mod special anumite drepturi ale omului care sunt încălcate în actele de violență în familie. Articolul 24 - “Dreptul la viață, la inviolabilitate fizică și morală” - stipulează că:

(1) Statul garantează fiecăruia dreptul la viață, la inviolabilitatea fizică și psihică.

(2) Nimeni nu poate fi supus unei sancțiuni ori tratări brutale, inumane, umilitoare.

Paragraful (1) al articolului 25 al Constituției stipulează că “libertatea și inviolabilitatea persoanei sunt indestructibile”. De asemenea, Constituția prevede că “statul are obligația să respecte și să protejeze viața personală și familială”.¹¹⁴ Constituția se referă la instituția familiei în articolul 48 care confirmă că:

(1) Familia reprezintă o verigă naturală și fundamentală a societății și are dreptul să fie protejată de către societate și stat.

(2) Familia se întemeiază pe consimțământul benevol al bărbatului și al femeii de a se căsători, pe egalitatea în drepturi a soților și pe obligațiile părinților să educe copiii și să le asigure școlarizarea.

Prevederile acestea protejează viața personală și libertatea, care sunt deosebit de importante în fostele țări sovietice. Cu toate acestea, ele constituie un obstacol pentru contracararea violenței în familie prin supraestimarea priorității principiului de inviolabilitate a familiei. Alte articole stabilesc că obiectivul prevederilor expuse n-a fost să protejeze opresorii de responsabilitatea juridică. De exemplu, articolul 29 al Constituției stipulează că protecția inviolabilității familiei nu este aplicată în cazul când există pericol pentru viața ori sănătatea omului, pentru integritatea averii.

B. Codurile penal și de procedură penală și Codul contravențiilor administrative

Violența în familie reprezintă un fenomen complex care poate să ia forme diverse, dar, în linii Generale, se manifesta prin acțiuni de încălcare a normelor Codului penal ori ale Codului contravențiilor administrative. Diferența dintre codurile menționate se referă la amenzi, proceduri, tragere la răspundere și la consecințele condamnării.

1. Dreptul

a) Codul contravențiilor administrative

Codul contravențiilor administrative conține stipulări ce pot fi aplicate la violența în familie. Art. 47 prevede că “provocarea premeditată a vătămarilor corporale” este sancționată cu o amendă de la 180 de lei (\$15) până la 450 de lei (\$38) ori cu arestarea administrativă pe un termen de 30 de zile.

¹¹⁴ Articolul 28 al Constituției Republicii Moldova.

b) Codul penal

Multe din stipulările Codului penal al Moldovei pot fi aplicate la cazurile de violență în familie, deși codul respectiv nu conține o definiție anumită a acestui tip de violență. În cazurile cele mai grave rezultate cu moartea victimei, infractorul poate fi judecat pentru omor conform unuia din câteva articole în funcție de circumstanțe:

- 1) omor premeditat cu circumstanțe agravante¹¹⁵
- 2) omor premeditat ¹¹⁶
- 3) omor săvârșit în stare emoțională puternică¹¹⁷
- 4) omor săvârșit prin depășirea limitelor apărării legitime¹¹⁸

Măsuri similare de condamnare pentru violență sunt prevăzute în Codul penal al Republicii Moldova și în temeiul gradului de gravitate a leziunilor cauzate în timpul de săvârșire a violenței. “Provocarea premeditată a vătămarilor corporale grave” este definită în articolul 95 al Codului Penal:

Provocarea premeditata a vătămarilor corporale grave ce pun în pericol viața în momentul de aplicare a lor sau care au cauzat pierderea vederii, auzului, a capacității de vorbire ori a unui organ oarecare sau dereglarea funcției unui organ oarecare, generînd o tulburare nervoasă ori altă dereglare, în urma căreia capacitatea de muncă s-a micșorat cu mai mult de 33% sau care a întrerupt graviditatea, sau care a produs o mutilare (desfigurare) iremediabilă, se pedepsește cu întemnițarea pe un termen de la 3 pînă la 10 ani”¹¹⁹.

Provocarea premeditată a vătămarilor corporale grave este definită în art. 96 al Codului penal:

Provocarea premeditată a vătămarilor corporale grave care pune în pericol viața omului ori care nu conduce la consecințe specificate în articolul 95 al codului respectiv, dar care constituie cauza dereglărilor îndelungate ale sănătății ori a pierderii cronice a nu mai puțin de 33% a capacității de muncă, se pedepsește cu privațiunea de libertate pe un termen de pînă la 3 ani

¹¹⁵ Pentru omor premeditat cu circumstanțe agravante, art. 88 al Codului penal prevede detențiunea pe viață ori privațiunea de libertate pe un termen de la 10 pînă la 25 de ani. În articolul dat infracțiunea în cauză este specificată astfel: omor săvârșit în scopul de a se pricopsi; omor săvârșit din motive de huliganism; omor săvârșit în legătură cu activitatea publică sau profesională a victimei; omorirea a două sau a mai multor persoane; omorirea unei femei despre graviditatea căreia infractorul avea cunoștință; omor săvârșit cu bestialitate deosebită ori prin astfel de mijloc care pune în pericol viața a mai multor persoane; omor săvârșit în scop de tănuire ori de comitere a altei infracțiuni ori incluzînd actul de violare; omor săvârșit de un recidivist extrem de periculos ori de o persoană care anterior a săvârșit o infracțiune stipulată în articolul respectiv sau în articolul 88 al codului dat.

¹¹⁶ Conform art. 89 al Codului penal al Republicii Moldova “Omorul premeditat fără circumstanțe agravante specificat în articolul 88 al CP se pedepsește cu privațiunea de libertate pe un termen de la 6 pînă la 20 de ani.”

¹¹⁷ Conform art. 90 al CP al Republicii Moldova “Omorul săvârșit în stare emoțională puternică declanșată brusc în legătură cu violența, ofensa ori cu alte acțiuni ilegale din partea victimei, dacă aceste acțiuni au provocat sau au putut să provoace moartea ori vătămări pentru sănătatea persoanei vătămate ori pentru membrii familiei sale se pedepsește cu privațiunea de libertate pe un termen de pînă la 4 ani”.

¹¹⁸ Conform art. 91 al CP al Republicii Moldova, “Omorul săvârșit prin depășirea limitelor de apărare legitimă se pedepsește cu privațiunea de libertate ori cu munci corecționale pe un termen de pînă la doi ani”.

¹¹⁹ Articolul 95 al CP al Republicii Moldova.

ori cu supunerea la munci corecționale pe un termen de pînă la 2 ani.

*Acțiunile de același caracter care sunt însoțite de ferocitate și torturi ori care sunt săvîrșite pe motiv de activitate publică ori profesională a victimei, ori care sunt săvîrșite de un recidivist deosebit de periculos, sunt pedepsite cu privațiunea de libertate pe un termen de pînă la 5 ani.*¹²⁰

De asemenea, CP al Moldovei stabilește sancțiuni pentru provocarea premeditată a vătămarilor corporale grave sau mai puțin grave, “în stare emoțională puternică”¹²¹ și “provocarea premeditată a vătămarilor corporale grave sau mai puțin grave la depășirea limitelor de apărare legitimă”¹²².

În conformitate cu CP al Moldovei, chiar și maltratarea poate fi sancționată ca și un act de delincvență în cazul cînd aceasta a comportat caracter sistematic sau de tortură (schingiuire), indiferent de faptul dacă au fost cauzate ori nu vătămări, pentru provocarea cărora sunt stabilite sancțiuni în articolele precedente¹²³.

Deopotrivă cu alte țări, Moldova recunoaște actul de violare¹²⁴ sau de constrîngere a femeii să întrețină relații sexuale¹²⁵ prin recurgerea la acțiuni delincvente, chiar dacă acestea sunt comise de către soț împotriva soției. Cu toate acestea, luînd în calcul considerațiile judecătorilor locali și ale avocaților femeilor respective, în realitate, doar un număr nesemnificativ de astfel de cazuri de violare ajung să fie judecate¹²⁶. În linii generale, violul de acest caracter este cercetat pe cale judiciară doar în cazul cînd s-a produs după ce opresorul și victima luaseră decizia de a divorța ori de a locui separat. Femeile nu anunță poliția despre actul de viol săvîrșit de către partenerii din aceleași cauze potrivit cu care nu anunță nici despre alte forme de violență în familie, ori că nu discută problema dată cu membrii familiei lor¹²⁷.

¹²⁰ Articolul 96 al CP al Republicii Moldova.

¹²¹ Articolul 97 al Codului penal stipulează că “provocarea premeditată a vătămarilor corporale grave și mai puțin grave în stare emoțională puternică, declanșată brusc de actul de violență; a ofenselor grave ori a acțiunilor delincvente de către victimă, dacă aceste acțiuni au provocat sau au putut să provoace moartea ori vătămări pentru viața persoanei vinovate ori pentru membrii familiei sale, se pedepsește cu privațiunea de libertate pe un termen de pînă la 3 ani ori cu munci corecționale pe un termen de pînă la 2 ani”

¹²² În conformitate cu art. 98 al Republicii Moldova, “provocarea premeditată a vătămarilor corporale grave și mai puțin grave la depășirea normelor de apărare legitimă se pedepsește cu privațiunea de libertate ori cu munci corecționale pe un termen de pînă la 1 an”.

¹²³ În conformitate cu art. 110 al CP al Moldovei, maltratarea sistematică sau comiterea altor acțiuni ce comportă caracter de tortură se pedepsește cu privațiunea de libertate pe un termen de pînă la 3 ani; în cazul cînd acțiunile comise n-au rezultat consecințe, sancțiunile sunt stipulate în articolele 95 și 96 ale codului respectiv.

¹²⁴ Actul de violare este sancționat de articolul 102 al CP al Moldovei, care, parțial, prevede că “violul, adică relațiile sexuale întreținute prin aplicarea forței, a amenințărilor ori în caz de incapacitate de apărare a victimei, se pedepsește cu privațiune de libertate pe un termen de la 3 pînă la 7 ani. Atunci cînd actul de viol este repetat, infractorul poate fi condamnat la privațiunea de libertate pe un termen de la 5 pînă la 10 ani”.

¹²⁵ În conformitate cu articolul 104 al CP al Moldovei, “constrîngerea femeilor pentru a întreține relații sexuale prin utilizarea mijloacelor de dependență materială, profesională sau a altor forme de constrîngere a victimei, se pedepsește cu privațiunea de libertate pe un termen de la 1 pînă la 5 ani”.

¹²⁶ *Investigația în sfera sănătății reproductive* a constatat că femeile care au trei și mai mulți copii aproape că întotdeauna au fost supuse violului de către partenerii sexuali proprii. Potrivit rezultatelor obținute de *Investigație*, 73% dintre femeile intervievate au relatat că atunci cînd au fost violate, au fost supuse maltratării fizice de către partenerii lor; fiecare a doua dintre ele a fost silită să întrețină relații sexuale de către soțul/concubinul său ori de către fostul soț/concubin. 11% au fost violate de către ex-prietenii lor, ori de către prietenii lor; 14% au fost violate de către persoane cunoscute ori de către cele cu care se întâlneau.

¹²⁷ *Investigație în sfera sănătății reproductive*, a se vedea nota 4 la p. 260.

Codul penal al Moldovei prevede și circumstanțe atenuante când gradul de asprime a pedepsei delincventului poate fi schimbat cu unul de asprime redusă. Astfel, de exemplu, paragraful 2 al articolului 37 al CP stipulează că “săvârșirea infracțiunii ca rezultat al concursului complicat de împrejurări de ordin personal sau familial trebuie să fie considerat drept un factor atenuant. Reieșind din faptul că violența în familie se produce în “circumstanțe familiale”, unii specialiști își exprimă îngrijorarea în legătură cu starea de lucruri că situația dată poate fi utilizată de către infractorii actelor de violență în familie în intenția de atenuare a gradului de asprime a pedepsei. Dar pînă astăzi n-a fost înregistrat nici un caz ce ar fi confirmat realitatea îngrijorărilor respective¹²⁸.

2. Desfășurarea proceselor referitor la actele de violență în familie

Procesul penal referitor la violența în familie este intentat după depunerea de către victimă a cererii în organele corespunzătoare de poliție ori la procuratură. Cu toate acestea, procesul penal privind actul de viol poate fi intentat – ca și în caz de desfășurare închisă – doar în temeiul solicitării corespunzătoare din partea victimei. După înregistrarea unei astfel de cereri, instanța de poliție sau procuratura ia decizia de intentare sau nu a procesului penal, însă decizia de respingere a acțiunii de judecată poate fi recurată în instanța superioară a procuraturii.

Codul contravențiilor administrative ale Moldovei prevede sancțiuni pentru comiterea de acțiuni care sunt mai puțin periculoase pentru societate decît cele penale. Corespunzător, gradul de asprime a pedepsei prevăzute de cod este de o asprime mai redusă comparativ cu cel stabilit în Codul penal. Astfel de sancțiuni pot fi amenda sau arestul administrativ pe un termen de pînă la 30 de zile. Concomitent, în calitate de măsuri de pedepsire, Codul penal prevede o amendă mai mare decît Codul contravențiilor administrative, precum și munci corecționale, desfacerea contractului de muncă, privarea de drepturile părintești, privațiunea de libertate pe un termen de la 3 pînă la 25 de ani ori întemnițarea pe viață.¹²⁹

Ba mai mult, Codul contravențiilor administrative presupune o procedură mai simplă și mai rapidă de cercetare a dosarului. După evidențierea contravenției administrative comise, instanțele judiciare(în cazul violenței în familie, aceasta este poliția) întocmesc procesul-verbal și îl depun în instanța judecătorească. Aceasta din urmă, prin cercetarea deschisă a dosarului, stabilește mărimea pedepsei în temeiul dovezilor prezentate. Termenele prevăzute de Codul contravențiilor administrative de stabilire a pedepsei pentru delictul administrativ sunt foarte reduse. Așa, de exemplu, conform articolului 37, “mărimea pedepsei administrative trebuie să fie stabilită nu mai tîrziu de două luni de la comiterea contravenției administrative”. Articolul 264 al aceluiași cod prevede un termen de 15 zile pentru cercetarea dosarului în judecată, începînd din momentul de depunere a procesului-verbal privind comiterea delictului administrativ.

La rîndul său, săvîrșirea infracțiunii prevăzute în Codul penal presupune o procedură mai complicată și mai îndelungată care, ca și precedentă, stipulată în Codul contravențiilor administrative, include participarea procurorului reprezentînd interesele statului la cercetarea procesului penal, totuși procedurile

¹²⁸ În redacția nouă a Codului penal, stipularea aceasta este conservată în totalitate (Articolul 77).

¹²⁹ A se vedea mai sus secțiunea III B, I (a) și (b), pp. 28-31.

menționate nu se exclud una pe alta. Dacă la cercetarea procesului penal instanța judecătorească decide că acțiunile persoanei vinovate comportă caracter de infracțiune administrativă, și nu de una criminală, atunci și sancțiunea va fi una administrativă. Și viceversa, dacă la cercetarea procesului de contravenție administrativă, instanța judecătorească decide că în acțiunile delincventului au fost înregistrate semne de infracțiune criminală, procesul va fi înaintat procurorului care, la rândul său, va intenta o urmărire penală.

Și, în definitiv, încă o deosebire între aceste două ramuri ale dreptului rezidă în faptul că ispășirea sancțiunilor administrative nu se ia în calcul, în timp ce ispășirea sancțiunilor penale este considerată a fi antecedent penal. Astfel, spre exemplu, existența antecedentului penal constituie un factor agravant la stabilirea sentinței și conduce la stabilirea unei pedepse mult mai aspre.

3. Expertiza medico-legală

Rolul experților medico-legali în dreptul penal din Moldova este extrem de mare. Experții trebuie să determine și să argumenteze documentar gradul vătămarilor cauzate victimei, care ulterior vor fi utilizate la proces în calitate de dovezi. Exceptând decizia expertului medico-legal, instanța judiciară nu recunoaște o altă dovadă a actului de provocare a vătămarilor cauzate în actul de violență în familie, expertul medico-legal determină gradul de gravitate a vătămarilor reieșind din astfel de categorii cum sunt vătămarile corporale lejere, de gravitate medie și vătămarile grave. Criteriile de delimitare a categoriilor sunt expuse în Codul penal și în hotărârile organelor corespunzătoare care reglementează activitatea expertului medico-legal. Precum este prevăzut și în Codul penal, la categoria de vătămări corporale grave trebuie raportate vătămarile care pun în pericol viața, care provoacă tulburări psihice ori care întrerup sarcina. Pentru vătămarile corporale de gravitate medie sunt caracteristice dereglările de sănătate pentru mai bine de 21 de zile. În cele din urmă, vătămarile corporale lejere se divizează în două subcategorii: vătămări care conduc la dereglări ale sănătății cu durata de nu mai puțin de șase zile, însă nici mai mult de 21 de zile, și vătămarile care conduc la dereglări ale sănătății cu durata de mai puțin de 6 zile ori, în general, nu provoacă tulburări de sănătate. Anume expertul medico-legal determină, în momentul deciziei definitive, mărimea pedepsei pentru infracțiune și categoria acesteia în sistemul dreptului penal în temeiul clasificării vătămarilor cauzate victimei.

Îndreptarea la expertiza medico-legală este emisă de către organele de poliție, de procuratură, de instanța judecătorească și de către Ministerul de Interne. Expertul medico-legal efectuează examinarea și pregătește documentele necesare în mod gratuit, în cazul când victima este în posesiunea unei îndreptări corespunzătoare. Iar dacă victima nu deține o astfel de îndreptare, serviciile expertului medico-legal o vor costa 5 lei (aproximativ 0,50 dolari SUA).

4. Dificultăți de aplicare a legislației în Moldova

Femeile care tind să obțină accesul la sistemul judiciar al Moldovei adeseori se confruntă cu obstacole mari. Colaboratorii poliției, procurorii și judecătorii, de regulă, nu acordă atenția cuvenită problemei privind violența în familie și le determină pe femei să nu depună reclamații. În linii generale, în sistemul judiciar al Moldovei accentul principal s-a pus pe încercarea de conciliere a victimei și opresorului, și nu pe atitudinea ca atare a ofensatorului. În cele mai dese cazuri, asupra femeii este exercitată presiunea ca

aceasta să-l ierte și astfel situația s-ar soluționa fără aplicarea de pedepse¹³⁰. Chiar și când femeia obține sancționarea opresorului pe cale judiciară, instanța judecătorească mai adesea acordă atenție personalității inculpatului și îi aplică doar o amendă în cazul când este pentru prima dată deferit justiției pentru infracțiune penală. În ultimi ani autoritățile Moldovei au acordat, în repetate rânduri, grațiere prin amnistie categoriilor diverse de osîndiți, inclusiv și celor care au fost acuzați pentru săvîrșirea actelor de violență în familie.

Multe femei nu-și cunosc drepturile ori chiar cerințele legislative față de reclamația ca atare care este depusă în instanța judecătorească. Din cauza aceasta femeia nu poate dovedi actul de violență pe care l-a suportat: ea nu și-a înregistrat documentar vătămările ce i-au fost provocate, apelînd la serviciile expertizei medico-legale, deși Codul penal definește provocarea repetată a vătămărilor corporale lejere în art. 101 drept săvîrșire de tortură și prevede pentru astfel de infracțiune pedeapsa corespunzătoare. Nimic nu poate substitui decizia expertizei medico-legale pentru judecată – nici extrasul din fișa medicală, nici procesul-verbal al colaboratorilor poliției. Ba mai mult, taxa pentru decizia expertizei medico-legale, care, se pare, nu este atît de mare, în unele cazuri o determină pe femeie să-și tempereze dorința de soluționare a chestiunii privind actul de violență în familie pe cale judiciară.

Pe de asupra, chiar dacă femeia este familiarizată cu procedurile de acționare, ea trebuie să dorească să argumenteze acuzația depusă. Cu toate că, în corespundere cu Codul penal, procedura de punere sub învinuire pentru violență în familie care a cauzat un grad înalt de vătămări corporale, nu se face referință la colaborarea dintre victimă și organele justițiare, în realitate, de regulă, nici un procuror ori judecător din Moldova nu va continua urmărirea fără acordul victimei.

De asemenea, cîteva persoane dintre cele interviewate au caracterizat corupția din organele justiției ale Moldovei drept unul dintre obstacolele principale în dezideratul de soluționare eficientă a problemei violenței în familie¹³¹. Potrivit spuselor unuia dintre procurorii locali, aproape că fiecare reprezentat al sistemului judiciar din Moldova este corupt într-o anumită măsură¹³². Cetățenii care au încercat să-și mențină moralitatea profesională și să evite ispitele corupției “se prezintă aidoma unor proști”¹³³. Predominarea corupției conduce la situația când partea care deține o cotă mai mare de resurse financiare va avea cîștig de cauză, indiferent de faptul dacă merită ori nu această victorie.

5. Sugestii privind introducerea de amendamente în Codul penal

Actualmente parlamentul Moldovei examinează posibilitatea de adoptare a redacției noi a Codului penal și a celui penal-procedural. În timpul de efectuare a investigațiilor, redacția nouă a Codului penal a fost adoptată în prima lectură¹³⁴.

¹³⁰ Interviu, 20 februarie, 2000.

¹³¹ Interviu, 19 februarie, 2000; 14 mai, 2000; 19 mai, 2000.

¹³² Interviu, 14 mai, 2000.

¹³³ Ibidem.

¹³⁴ Dezbaterile suplimentare au fost preconizate pentru lunile de toamnă, 2000.

Reținerile sunt în general mai ușoare decât în cazul violenței în familie. În cazul violenței în familie, reținerile sunt mai dure și mai lungi. În cazul violenței în familie, reținerile sunt mai dure și mai lungi. În cazul violenței în familie, reținerile sunt mai dure și mai lungi.

Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 1991 privind violența în familie. În 1992, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 1992 privind violența în familie. În 1993, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 1993 privind violența în familie. În 1994, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 1994 privind violența în familie. În 1995, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 1995 privind violența în familie. În 1996, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 1996 privind violența în familie. În 1997, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 1997 privind violența în familie. În 1998, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 1998 privind violența în familie. În 1999, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 1999 privind violența în familie. În 2000, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2000 privind violența în familie. În 2001, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2001 privind violența în familie. În 2002, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2002 privind violența în familie. În 2003, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2003 privind violența în familie. În 2004, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2004 privind violența în familie. În 2005, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2005 privind violența în familie. În 2006, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2006 privind violența în familie. În 2007, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2007 privind violența în familie. În 2008, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2008 privind violența în familie. În 2009, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2009 privind violența în familie. În 2010, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2010 privind violența în familie. În 2011, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2011 privind violența în familie. În 2012, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2012 privind violența în familie. În 2013, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2013 privind violența în familie. În 2014, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2014 privind violența în familie. În 2015, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2015 privind violența în familie. În 2016, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2016 privind violența în familie. În 2017, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2017 privind violența în familie. În 2018, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2018 privind violența în familie. În 2019, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2019 privind violența în familie. În 2020, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2020 privind violența în familie. În 2021, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2021 privind violența în familie. În 2022, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2022 privind violența în familie. În 2023, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2023 privind violența în familie. În 2024, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2024 privind violența în familie. În 2025, Comitetul pentru drepturile omului a emis o recomandare în 2025 privind violența în familie.

C. Codul căsătoriei și familiei

În conformitate cu articolul 137 din Codul căsătoriei și familiei, consimțământul exprimat de două persoane mature constituie condiția de creare a unei căsătorii. ¹³⁷ Vârsta minimă de căsătorie este stabilită de 18 ani pentru bărbați și de 16 ani pentru femei. ¹³⁸ În caz de circumstanțe speciale, autoritățile locale pot adopta decizii excepționale de reducere a vârstei de căsătorie cu 2 ani.

Soții care constituie o căsătorie înregistrată oficial au dreptul și obligația de a trăi împreună în mod obișnuit și de a avea copii proprii. ¹³⁷ De asemenea, au dreptul egal la averea comună în deplină egalitate. ¹³⁸ Cu toate acestea, instanțele judecătorești pot să modifice proporția de alocare a averii comune în funcție de contribuția fiecărei părți la creșterea și întreținerea copiilor minori și alte circumstanțe speciale. ¹³⁹ Suflarea la averea comună a primului soț care are copii la averea de care soții au depănat în formă de cadouri sau de moștenire. ¹⁴⁰

Pe de altă parte, soții își asumă obligația să se susțină material unul pe altul. Dreptul unuia dintre soți poate fi asigurat prin constituirea de cale judiciară. ¹⁴¹ De asemenea, soții își asumă obligația de a-

¹³⁷ Codul Căsătoriei și Familiei, art. 12.
¹³⁸ Ibidem, art. 16.
¹³⁹ Ibidem, art. 20.
¹⁴⁰ Ibidem, art. 21.
¹⁴¹ Ibidem, art. 22.
¹⁴² Ibidem, art. 23.
¹⁴³ Ibidem, art. 27.

sprijini copiii. De exemplu, conform articolului 71 al Codului căsătoriei și familiei, “părinții au obligația să-și sprijine atât copiii minori, cât și pe cei majori în cazul când ultimii nu sunt capabili de muncă și au nevoie de ajutor”. Și Codul căsătoriei și familiei prevede că părinții “sunt autorizați și, concomitent, obligați să asigure școlarizarea copiilor și să aibă grijă de sănătatea lor, de dezvoltarea fizică, spirituală și morală a lor”¹⁴².

I. Procedura privind divorțul

În conformitate cu articolul 34 al CCF, “căsătoria poate fi desfăcută la solicitarea unuia dintre soți”. Însă soțul “nu are dreptul să înceapă acțiunea de divorț fără consimțământul soției, dacă aceasta este însărcinată sau dacă a trecut un an de la nașterea copilului”¹⁴³.

De regulă, dezbaterăa unui astfel de proces se desfășoară în instanța judecătorească de gradul întâi. Procedura de desfacere a căsătoriei este specificată în articolul 36 al codului menționat. Instanța judecătorească, după înregistrarea cererii de divorț, consideră că are datoria mai întâi să-i concilieze pe soți. În acest scop, instanța poate să amâne dezbaterăa procesului și să stabilească așa-zisa perioadă de conciliere pe un termen de pînă la șase luni. Dacă însă instanța consideră că soții nu mai pot locui împreună în aceeași familie, căsătoria este desfăcută. La solicitarea unuia dintre soți care este autorizat(ă) să întrețină copilul/copiii, instanța judecătorească stabilește necesitatea de achitare a pensiei alimentare pentru întreținerea copilului/copiilor¹⁴⁴ de către fosta soție ori de către fostul soț¹⁴⁵. De asemenea, instanța poate soluționa problema de distribuire a averii comune în cazul când soții adoptă poziții divergente¹⁴⁶.

Există o procedură alternativă de divorț ce este prevăzută în articolul 38 al Codului căsătoriei și familiei al Moldovei. În cazul când ambii soți sunt de acord să divorțeze, atunci căsătoria poate fi anulată chiar în secția de înregistrare a actelor stării civile. Dar schema simplă menționată e aplicabilă doar soților care au trăit împreună cel puțin un an de zile, nu au copii minori și nici divergențe în legătură cu împărțirea averii comune. Dacă cerințele specificate sunt respectate, soții au posibilitatea să divorțeze timp de trei luni.

2. Obstacole în calea divorțului

Judecătoria adeseori stabilește termenul de conciliere a soților care sunt în proces de divorț, deși termenul nu este fixat de legislația corespunzătoare ca fiind obligatoriu. După cum afirmă unul dintre judecători, tentativa de a-i convinge pe soți să nu divorțeze constituie datoria inițială (prima) a instanței în procedura de desfășurare a proceselor de desfacere a căsătoriei. În plus, judecătorul a comparat semnificația acțiunilor proprii în astfel de cazuri cu rolul consilierului matrimonial¹⁴⁷. Investigația însă a demonstrat

¹⁴² Ibidem, art. 56.

¹⁴³ Ibidem, art. 34(2).

¹⁴⁴ Ibidem, art. 7.

¹⁴⁵ Ibidem, art. 28.

¹⁴⁶ Ibidem, art. 22

¹⁴⁷ Interviu, 17 mai, 2000.

că răstimpul în care femeia suferindă de molestări încearcă să-l părăsească pe opresorul său este destul de periculos pentru dînsa¹⁴⁸. De aceea termenul fixat de instanța judecătorească pentru concilierea părților poate reprezenta un pericol real atît pentru victimă, cît și pentru copiii ei.

De asemenea, situația economică dificilă, constituie o barieră pentru intenția femeii de a obține desfacerea căsătoriei. În majoritatea cazurilor de divorț, dreptul la tutelă asupra copiilor este oferit femeii¹⁴⁹. Chiar dacă bărbatul are o sursă de venit, acesta arareori achită pensia alimentară pentru întreținerea copilului. În același timp, în legislația Moldovei este stipulată, pentru femeile divorțate, doar o asistență socială nesemnificativă ca să poată întreține copiii. Astfel, spre exemplu, statul acordă mamei-singure doar 30 de lei (3 USD)¹⁵⁰.

Încă una dintre cauzele ce le timorează pe femei ori le determină să nu dorească desfacerea căsătoriei ori ruperea relațiilor de violență cu un astfel de om, o reprezintă accesul limitat la spațiul locativ. În perioada sovietică nu exista noțiunea de locuință privată; cetățenii erau nevoiți să stea la rînd pentru a obține locuință de la stat. În cazul cînd se crea necesitatea de a trece în altă locuință, de a divorța, ori, pur și simplu, să se separe, oamenii, și de data aceasta, erau nevoiți să se adreseze organelor statale pentru o locuință nouă. În perioada inițială a restructurării, privatizarea a generat factori noi de deficit de locuințe din cauza costului considerabil al caselor și locuințelor. Deși locuințele sunt accesibile, majoritatea moldovenilor nu-și pot permite să cumpere locuință din cauza prețului ridicat.

În consecință, copiii, părinții lor, bunicile și bunicii, de cele mai multe ori, locuiesc împreună. Cînd soții hotărăsc să divorțeze, ei sunt nevoiți să locuiască împreună un timp oarecare, adică exact pînă la expirarea termenului stabilit de instanța judecătorească pentru concilierea părinților. Alteori, chiar dacă desfacerea căsătoriei este încheiată, instanța este pusă în situația să confirme ordinea de folosire a casei ori a locuinței, întrucît nici una dintre părți nu poate găsi o altă locuință. Pe parcursul investigației efectuate de către organizația “Avocații din Minnesota”, unii dintre intervievați au relatat cazuri cînd femeile erau nevoite să locuiască împreună cu foștii lor soți, continuînd să se expună violenței fizice și insistențelor sexuale din partea acestora. O femeie care a recurs la sprijinul Centrului pentru situații de criză, relatează că un bărbat nu numai că o bătuse în continuare pe fosta sa soție, dar a mai și adus pe noua sa prietenă în locuința în care locuia împreună cu fosta sa soție și cu feciorul¹⁵¹. În cazurile de maltratare este puțin probabil că o abordare nominală de acest caracter a separării soților îi poate oferi victimei o protecție oarecare împotriva violenței.

¹⁴⁸ Încercarea femeii de a-l părăsi pe omul care o agresează, inclusiv pe calea divorțului ori pe cea a traiului separat, constituie o “scufiță roșie” pentru opresor și poate conduce la consecințe fatale. A se vedea Neil Wedsdale, Maureen Sheeran și Byron Johnson, *Privire generală asupra deznodămintelor fatale ale violenței în familie: sumarul dezvoltării naționale a statelor* (1999). Materialul este accesibil la adresa: <http://www.vaw.umn.edu/Final Documents/fatality.htm>.

¹⁴⁹ Interviu, 13 mai, 2000.

¹⁵⁰ Ibidem.

¹⁵¹ Interviu, 12 mai, 2000.

IV. RESPONSABILITATEA MOLDOVEI ÎN RAPORT CU OBLIGAȚIILE INTERNAȚIONALE

În calitate de membru al ONU, Moldova este datoare să protejeze drepturile oamenilor care locuiesc pe teritoriul ei. Obligațiile Moldovei în ce privește drepturile omului în calitate de membru al comunității internaționale sunt definite în Declarația Universală a Drepturilor Omului (Declarația Universală)¹⁵² și în alte numeroase documente internaționale așa cum sunt Declarația privind lichidarea violenței asupra femeilor. În afară de aceasta, Moldova a ratificat Convenția internațională privind drepturile civile și politice (Convenția internațională privind drepturile civile și politice)¹⁵³ și Convenția de lichidare a tuturor formelor de discriminare a femeilor (Convenția femeilor)¹⁵⁴. Moldova și-a asumat obligația să îndeplinească toate cerințele convențiilor enumerate mai sus.

Standardele internaționale ce se conțin în documentele menționate condamnă violența asupra femeilor și, în special, violența în familie. ONU a pus în atribuția fiecărui membru al organizației protecția femeilor de violența comisă de persoane particulare și a încredințat guvernelor din țările-membri ale organizației obligația privind lichidarea violenței în familie¹⁵⁵. Neîndeplinirea de către autoritățile Moldovei a angajamentului de a reacționa la violența sistematică asupra femeilor reprezintă o nerespectare a obligațiilor pe care Moldova și le-a asumat în corespundere cu dreptul internațional:

Neglijarea de către autoritățile Moldovei a angajamentelor sale în ce privește protecția cetățenilor împotriva infracțiunilor care comportă caracter de violență constituie o aprobare tacită a violenței respective. O astfel de complicitate la comiterea infracțiunii atinge semnificații statale, și, așadar, se impune o abordare din punct de vedere al nerespectării drepturilor omului¹⁵⁶.

Neîndeplinirea de către autoritățile Moldovei a angajamentelor de a reacționa la problemele generale de violență în familie, de asemenea, constituie nerespectarea standardelor internaționale privind drepturile omului¹⁵⁷.

¹⁵² A se vedea mai sus nota nr. 7.

¹⁵³ A se vedea mai sus nota nr. 8.

¹⁵⁴ A se vedea mai sus nota nr. 9.

¹⁵⁵ A se vedea, spre exemplu, Declarația privind lichidarea violenței asupra femeilor, G. A. Res. /48/104 (1993).

¹⁵⁶ Kenneth Roth. *Violența în familie – o problemă internațională a drepturilor omului. Drepturile femeilor*, pp. 326, 239-330 (în redacția Rebecăi Cook, 1994).

¹⁵⁷ Pentru o discuție mai detaliată referitor la responsabilitatea statului în fața jertfelor violenței, a se vedea Katherine Cullinton, *Identificarea mecanismelor de protecție statală a femeilor împotriva violenței în familie în țările Americii de Nord și de Sud* (1993); Dorothy Thomas și Michael Beasley, *Violența în familie – problemă internațională a drepturilor omului*, p. 15. Raportul privind respectarea drepturilor omului; Q. 36 (1993).

A. Obligațiile Moldovei față de ONU

1. Femeilor din Moldova nu le este asigurat dreptul la inviolabilitatea persoanei, la protecția împotriva torturilor, împotriva tratamentului dur, inuman care le umilește demnitatea.

În Declarația Universală se conțin câteva articole ce stipulează drepturile omului de a fi protejat împotriva violenței și abuzului.

Spre exemplu, articolul 3 al Declarației prevede că “fiecare are dreptul la viață, libertate și la securitatea personală”, iar articolul 5 al aceluiași document conține stipularea despre faptul că “nimeni nu poate deveni obiectul torturilor, al tratamentului ori pedepsei dure, inumane care umilesc demnitatea”¹⁵⁸. Articolul 6 al Convenției internaționale privind drepturile civile și politice, de asemenea, garantează că “omul are dreptul inalienabil la viață”. Articolul 7 al aceluiași document prevede că “nimeni nu poate deveni obiectul torturilor, al tratamentului sau pedepsei dure, inumane care umilesc demnitatea”.

Datele furnizate de către medici, juriști și alte surse demonstrează faptul că violența în familie reprezintă o problemă gravă și foarte răspândită în Moldova. De asemenea, mărturiile acestea probează că autoritățile Moldovei nu întreprind acțiuni eficiente de soluționare a problemei respective. Organele de poliție nu reacționează oportun la cazurile de violență în familie, iar uneori nu reacționează deloc. Chiar dacă polițiștii se deplasează la semnalele de violență în familie, ei, de regulă, nu-l arestează pe opresor și nu încearcă să-l evacueze măcar pentru un timp oarecare. Autoritățile Moldovei n-au creat mecanismul care le-ar fi protejat pe femei de molestările din partea soților. Din cauza incapacității de a le proteja pe femei împotriva violenței comise de persoane particulare, Moldova nu-și onorează angajamentele asumate în cadrul Declarației Universale și al Convenției internaționale privind drepturile civile și politice.

2. Femeilor din Moldova nu le sunt asigurate mijloacele eficiente de protecție împotriva infracțiunilor ce atentează la drepturile lor fundamentale.

Articolul 8¹⁶⁰ al Declarației Universală și articolul 2¹⁶¹ al Convenției privind drepturile civile și politice garantează că statul are datoria să asigure protecția eficientă și adecvată femeilor împotriva acțiunilor care încalcă drepturile lor inalienabile prevăzute în Constituție ori în legea corespunzătoare.

Precum este expus în amănunt mai sus, sistemul judiciar din Moldova nu prevede o sancțiune adecvată pentru încălcarea drepturilor fundamentale ale femeilor care le-ar asigura protecția împotriva violenței. Femeia beneficiază, din partea tuturor nivelurilor statale, de o susținere cu totul nesemnificativă. Organele poliției, de obicei, nu cercetează cazurile de violență în familie, nu arestează și nu evacuează pe opresori măcar pentru un timp oarecare din casa ori din locuința în care trăiește și victima.

¹⁵⁸ G. A. Res. 217. A (III), ONU, Doc. A/810 (1948). Aceste articole au putere de lege internațională obișnuită.

¹⁵⁹ A se vedea referința la nota nr. 8.

¹⁶⁰ A se vedea referința la nota nr. 7

¹⁶¹ A se vedea referința la nota nr. 8.

În majoritatea cazurilor reclamațiile femeilor nu au nici un efect, deoarece organele de poliție le înaintează în instanța judecătorească după expirarea termenului fixat de legislație. Mai mult decât atât, costul deciziei medico-legale și al serviciilor oferite de avocat îngreunează și mai mult încercările victimei actelor de violență în familie să beneficieze de protecția cuvenită.

Chiar dacă reclamația femeii va fi recepționată operativ și depusă în instanță, judecătorul mai curînd îi aplică opresorului o amendă ne semnificativă ori îl sancționează cu privațiunea de libertate cu suspendarea pedepsei. Instanțele judecătorești arareori îl constrîng pe infractor să părăsească locuința, iar deficitul de spațiu locativ reduce posibilitățile pentru ca femeia să-și poată găsi o locuință separată. Situația de acest gen o expune pe femeie unui risc și mai mare de a deveni jertfă a violenței. Sistemul judiciar în vigoare astăzi în Moldova nu oferă mijloacele suficiente de protecție împotriva violenței din partea soților. Incapacitatea autorităților din Moldova de a le proteja pe femei de violența în familie și de a-i pedepsi pe vinovați constituie nerespectarea de către Moldova a obligațiilor de a asigura protecția adecvată a drepturilor fundamentale ale femeilor asumate în cadrul Declarației Universale și al Convenției internaționale privind drepturile civile și politice ale omului.

3. Autoritățile Moldovei nu-și onorează angajamentele asumate în cadrul Convenției privind lichidarea tuturor formelor de discriminare față de femei și al Convenției privind lichidarea violenței asupra femeilor.

Convenția femeilor¹⁶² interzice orice formă de discriminare a femeii, Comitetul pentru lichidarea discriminării femeilor (GLDF) în ale sale Recomandări generale nr. 19 comentează că violența împotriva femeilor este considerată drept discriminare și "... le împiedică serios pe femei să acționeze pe picior de egalitate cu bărbații"¹⁶³. Recomandările generale nr. 12 prevăd că toți participanții Convenției au obligația să raporteze CLDF despre existența serviciilor de sprijinire a jertfelor violenței în familie, despre legislația corespunzătoare și despre acțiunile de lichidare a violenței în familie exercitate asupra femeilor¹⁶⁴.

Declarația privind lichidarea violenței față de femei conține indicații detaliate pentru țările-membri referitor la faptul că "este oportun a nu se acorda susținere nici unui obicei, tradiție ori opinii religioase care favorizează neîndeplinirea obligațiilor privind lichidarea violenței asupra femeilor"¹⁶⁵. Declarația propune acțiuni concrete care pot fi utilizate la contracararea violenței în familie; elaborarea de programe atotcuprinzătoare juridice, politice, administrative și culturale de prevenire a violenței asupra femeilor; desfășurarea trainingurilor pentru reprezentanții organelor juridice și susținerea investigațiilor și acumularea de informație relativ la incidența violenței în familie.

Articolul 4 (d) al Declarației specifică situația precum că femeia expusă violenței și, de asemenea, copiii ei, trebuie să fie asigurați de către stat cu "asistență specială, cu servicii medicale și sociale, cu programe de sprijin, iar [statul] este obligat să întreprindă toate acțiunile necesare de asigurare a securității lor, a reabilitării fizice și psihice a lor"¹⁶⁶.

¹⁶² A se vedea referința la nota nr. 9.

¹⁶³ Doc. ONU A/47/38 (1992).

¹⁶⁴ Doc. ONU A/44/38 (1998).

¹⁶⁵ G. A. Res. 48/104 (1993).

¹⁶⁶ Ibidem.

Stipulările Convenției femeilor și ale Declarației privind lichidarea violenței asupra femeilor sunt întărite de Declarația din Beijing și de Platforma de Acțiuni. Prin intermediul unei serii de recomandări, Platforma de Acțiuni expune strategia de activitate a autorităților orientată împotriva violenței în raport cu femeile¹⁶⁷.

Acțiunile autorităților din Moldova nu corespund standardelor internaționale specificate deja. Precum s-a expus mai sus, cazurile de violență în familie adeseori nu sunt cercetate în mod adecvat și femeile, astfel, nu sunt asigurate cu protecția cuvenită împotriva actelor ulterioare de violență. În Moldova nu există o programă, susținută de către guvern, de protecție a jertfelor violenței în familie, care să le acord ajutorul competent în ce privește depunerea reclamației la poliție și în protecția de mai departe a drepturilor femeii în orice etapă a procesului judiciar. În adaos la acestea, reprezentanții organizației “Avocații din Minnesota” n-au identificat probe care să confirme că persoanele oficiale și organele juridice responsabile pentru cercetarea și sancționarea vinovaților, frecventează cursuri de inițiere în problemele unice și complexe ale fenomenului de violență în familie.

Nu există probleme statale de preîntâmpinare sau programe care ar oferi asistență psihologică specială victimelor violenței în familie. Mai mult, autoritățile Moldovei nu cer ca organele pentru protecția sănătății să întreprindă acțiuni corespunzătoare în raport cu victimele violenței în familie. Nu sunt acordate nici serviciile care sunt prevăzute pentru victimele violenței în cadrul Convenției privind lichidarea violenței asupra femeilor și în cel al Recomandărilor generale nr. 19 ale CLDF.

B. Angajamentele Moldovei în cadrul Consiliului Europei

În calitate de membru al Consiliului Europei, al sistemului interguvernamental pentru protecția drepturilor omului, Moldova a ratificat Convenția europeană¹⁶⁸ și prin aceasta și-a asumat angajamentul să respecte prevederile adoptate în convenția dată privitor la drepturile omului. Deopotrivă cu Declarația Universală a Drepturilor Omului și cu Convenția internațională privind drepturile civile și politice, Convenția europeană reglementează drepturile fundamentale civile și politice ale omului care sunt încălcate în cazurile actelor de violență în familie asupra femeii, iar guvernul nu întreprinde acțiuni eficiente întru soluționarea problemei în cauză.

Articolul 2 al Convenției europene garantează dreptul la viață. Articolul 3 garantează dreptul la protecție împotriva torturilor. Potrivit articolului dat “nimeni nu poate deveni obiectul torturilor, al tratamentului umilitor și inuman”. Articolul 5 al Convenției respective stipulează dreptul la securitate: “fiecare are dreptul la libertate și la inviolabilitatea persoanei...” Drepturile acordate sunt inviolabile și sunt garantate fără echivoc fiecăruia în cadrul legislației țării-membru, în cazul de față, a Moldovei¹⁶⁹.

¹⁶⁷ Platforma de Acțiuni din Beijing. Doc. ONU A/conf. 177/20 (1995)

¹⁶⁸ 213 UNTS 22 a intrat în vigoare la 3 septembrie 1953. Este ratificată de către Moldova la 13 septembrie 1997 cu anumite rezerve, mai ales privitor la regiunea Transnistria; obligații asumate pe care autoritățile Moldovei nu le-a putut garanta și procedura dreptului penal care chiar de la început este supusă amendamentelor orientate spre ajustarea legislației din Moldova în concordanță cu cea europeană

¹⁶⁹ Articolul 1.

Articolul 13 al documentului menționat mai sus garantează drepturile la mijloacele efective de protecție în caz de atentare la drepturile stipulate în Convenția europeană, iar articolul 14 constată că toate drepturile și libertățile stabilite în convenții trebuie să fie garantate fără discriminarea pe principii de rasă, sex, apartenență națională sau stare socială. Autoritățile Moldovei și-au asumat angajamentul să-și protejeze cetățenii de atentatele la aceste drepturi fundamentale. Cu toate acestea, drepturile femeilor din Moldova sunt desconsiderate sistematic, întrucât ele, femeile, sunt expuse în familie violenței sexuale ori psihologice. Acțiunile neeficiente ale autorităților din Moldova relativ la soluționarea problemei date înseamnă respectarea parțială a angajamentelor asumate în cadrul sistemului european de protecție a drepturilor omului.

Consiliul Europei și-a exprimat îngrijorarea în ce privește violența asupra femeilor în Europa în raportul său privind egalitatea sexelor, raport care, mai întâi de toate, formulează măsuri de prevenire a atentatelor asupra drepturilor femeilor. În 1997, spre exemplu, conducerea Consiliului Europei, în acord cu reprezentanții țărilor-membri, a adoptat Declarația privind combaterea violenței asupra femeilor. Asamblarea parlamentară – organul Consiliului Europei, care adoptă decizii și recomandări – de asemenea, a efectuat investigații și a întocmit rapoarte și recomandări pentru Comitetul Miniștrilor pentru problemele violenței în familie. În raportul său, pe 1999, Comitetul pentru chestiunile privind șansele egale ale femeilor și bărbaților a conceput definiția violenței în familie și a descris semnele caracteristice ale ei. În raport este formulat cu precizie că există “o probabilitate sporită a faptului că femeia este expusă atacului, maltratării și chiar omorului din partea actualului sau fostului partener în comparație cu oricare altă persoană¹⁷⁰. În raport sunt expuse câteva concluzii:

Organizațiile nonguvernamentale trebuie să fie susținute de către stat, inclusiv în ce privește ajutorul financiar și în colaborarea mai intensivă cu sistemul de justiție; de asemenea, au nevoie de susținere și la nivel legislativ – se impune “controlul (de stat) asupra respectării adecvate a legislației în vigoare, precum și introducerea legilor corespunzătoare în cazul când acestea lipsesc”¹⁷¹.

Mai mult decât atât, în raport este menționată “oportunitatea de creare a procedurilor speciale de cercetare a actelor de violență asupra femeilor” în colaborare cu organele poliției și cu sistemul justiției. Și, în definitiv, în raport este evidențiată importanța aspectului de mărire a volumului de informare a populației și, pentru guverne, a celui de încurajare a inițiativelor de “creare a mecanismelor obștești care ar simplifica accesul femeilor la serviciile de asistență”.

În calitate de membru al Consiliului Europei, Moldova este obligată să îndeplinească recomandările acestui organism atingerătoare de problemele violenței asupra femeilor. Până în prezent autoritățile Moldovei n-au întreprins genul de acțiuni propuse de către Comitet privitor la chestiunile de șanse egale pentru femei și bărbați. Concomitent, Moldova trebuie să participe în măsură deplină la punerea legislației în vigoare și a practicii de aplicare a ei în corespundere cu standardele europene.

¹⁷⁰ *Violența asupra femeilor în Europa* (materiale informativ). Comitetul pentru chestiunile privind șansele egale ale femeilor și bărbaților. Raportul pe anul 1999. Este accesibil la adresa: <http://stars/coe.fr/features/violens.html>.

¹⁷¹ Ibidem.

Prevederile Convenției europene acționează atât la nivel național, cât și internațional prin intermediul Curții Europene pentru drepturile omului. Articolul 4(2) al Constituției Moldovei stipulează că dreptului internațional i se acordă prioritate față de legile naționale. Reieșind din faptul că drepturile care se conțin în Convenția europeană au putere de lege obligatorie pe care instanțele judecătorești locale trebuie să le îndeplinească, omul ale cărui drepturi au fost încălcate, de asemenea, poate să se adreseze Curții Europene pentru drepturile omului doar după ce toate mecanismele de protecție a drepturilor sale la nivel național au fost puse la contribuție.

V. CONCLUZII

Femeile din Moldova nu au asigurată protecția drepturilor lor fundamentale la libertate împotriva violenței. Structurile juridice, economice și sociale existente nu favorizează acordarea protecției adecvate femeilor împotriva infracțiunilor puse în relație cu actele de violență în familie. Republica Moldova nu și onorează angajamentele asumate în calitate de membru al ONU și al Consiliului Europei și nu respectă standardele legislației internaționale privind drepturile omului, fapt ce se reflectă în soluționarea neadecvată a problemelor de violență în familie și de discriminare față de victimele violenței în familie atunci când sunt aplicate legile corespunzătoare.

CZU 341.231.14–055.2

V 65

**Lucrarea apare prin eforturile susținute
ale organizației de femei din Moldova
*Inițiativa civică***

Coordonatori:

Irina Martîniuc, Svetlana Bezvoleva

Traducător: *Manole Neagu*

Lector: *Marcela Mardare*

Procesare computerizată: *Roman Mardare*

Tiparul executat la Tipografia *Reclama*
2004, Chișinău, str. Alexandru cel Bun, 111

ISBN 9975-938-50-0

© **Inițiativa civică, 2001**